

Sayı: 26

Bütün dünya işçileri birleşiniz!

Teşrinievvel 924-340

Aydınlık

Fiyatı 10 kuruştur.

İstanbul: Amedi Matbaası

İktisadi Kurtuluş'tan Ne Anlıyoruz?

Meçhul Müstehlik

Anarşizm Nedir?

Üçüncü Beyne'l-milelin Son Kabul Edilen Program Layihası

Proletarya' Ve 'Zengin Sınıfı'

Tarihi Materyalizm: Emparyalizm Bahsi

Ameleye Tokat Atanlar / Bu Hususta Gördüklerimin Binde Biri

Lenin Sahifesi: Lenin Söylüyor

Felsefe: Diyalektik Materyalizme Küçük Bir Müdhal

Sevgili Aydınlığa / İşçi Dertlerinden

Beyne'l-milel Amele Ordusunun Gücü

Lenin ve Kadınlık

Hikaye: Adalet

“İktisadî Kurtuluş” tan ne Anlıyoruz?

Bize siyasî istiklalimizi kazandıran büyük cıalden evvel Türkiye'nin işleyen sınıfı bir taraftan dâhilî “ticaret ve murabaha sermayesi” nin – ki bu ekseriyet itibarıyla Hıristiyan unsurların elinde idi ve bunlar aynı zamanda Avrupa kapitalizminin ajanlığını ifa ediyorlardı – diğer taraftan da emperyalist devletlerin malî, sınaî ve ticarî sermaye kuvvetlerinin ecir¹iydi. Yani Türkiye köylüsünün ve Türkiye işçisinin yarattıkları “iktisadî kıymet” ler Türkiye cemiyetinin iktisadiyat ve istihsal çerçevesini genişletmeye ve dolayısıyla Türkiye'nin işleyen halkının maişet seviyesini yükseltmeye değil, belki dâhili ve harici sermaye kuvvetlerinin kârını (temettü ve faiz) temine yarıyor, kısaca Türkiye halkının büyük bir ekseriyeti iki taraflı soyuluyor ve Türkiye'nin tabii servetleri iki taraflı sömürülüyordu. Bunun en kuvvetli ve en açık delili halkımızın gittikçe sefilleşmiş, memleketimizin gittikçe fakirleşmiş olmasıdır.

Şimdi vaziyet nasıldır?

Avrupa'nın malî sermayesi “düyun-ı umumiye” tulumbasıyla yine faizini çıkartıyor. Avrupa'nın ve Amerika'nın ticarî ve sınaî sermayesi eski ve yeni bankalar, ticaret evleri, nakliye, sanayi ve sigorta şirketleri gibi hortumları delaletiyle yine temettü emiyor. Yalnız dâhildeki eski Hıristiyan burjuvazi yerine bugün Türk burjuvazisi geçmiştir. Bugün Anadolu'da ticaret ve murabaha sermayesi hemen tamamen Türk burjuvazisinin elindedir. Büyük şehirlerimizde ise Avrupa ve Amerika sermayesinin komisyonculuğu kısmen Türklere intikal etmiştir. Yani milli burjuvazi kuvvetlenmiştir. Bu tebeddül neyi ifade eder, evvelden Türkiye'nin işleyen halkını dâhilde umumiyet itibarıyla Hıristiyan burjuvazi sınıfları soyuyordu. Şimdi Türk Türk'ü soyuyor. Evvelden sınıf mücadelesi Türkler ve Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında din ve milliyet mücadelesi şeklinde gösteriliyordu. Şimdi milli bir sınıf mücadelesi başlamıştır. Yani Türkiye'deki sınıf mücadelesi daha açık ve daha sade bir şekil almıştır. Dâhilde iktisadi benliğini kazanan Türkiye burjuvazisi siyasi hayattaki sınıf hâkimiyetini de takviye etti: saltanatı devirdi, hilafeti yıktı, kapitülasyonları kırdı. Bu da siyasi mücadelede vuzuhu temin etti. Bu tebeddül, içtimaî hareketlerimizin inkişafını aydınlatmış ve kolaylaştırmış olduğu için çok mühim bir noktadır. Yalnız birçoklarımız iktisadî hayatımızdaki bu etiket değişmesini “iktisadi kurtuluş” un başlangıcı addetmek gafletinde bulunuyor. Hâlbuki burjuvazi sınıfının kurtuluşu ve kuvvetlenmesi Türkiye halkının iktisadi kurtuluşu, iktisadî istiklali demek değildir.

Burjuva sınıfı sair milletlerin burjuva sınıflarından ayrı vasıflara malik olamaz. “sermaye” nin empoze ettiği bir takım mecburiyetler vardır ki bunlara muvaffak olmak için yani “kâr” etmek için [...] şarttır. Mesela, gayet iyi ve yumuşak kalpli bir fabrikatör kâr meselesi mevzu-ı bahs olduğu zaman işçilerini daha uzun müddet çalıştırmakta, ücretlerini azaltmakta, hatta topunu birden kapı dışarı etmekte bir an için bir tereddüd gösteremez. Binaenaleyh iktisadi hadiselerin “ahlakî” bir nokta-i nazardan tedkik ve tenkidi içtimai tekamülün revişine hiç bir suretle tesir edemeyeceği gibi aynı zamanda gayr-ı ilmî ve saf-dilâne bir görüş olur. Bunu takdir ettikten sonra beynelmilel burjuva sınıflarının, kâr meselesi mevzu-ı bahs olduğu zaman, kendi milletlerinin hayatî menfaatleri aleyhine bile hareketten çekinmediklerini bir kere daha hatırlatmak isteriz. Mesela büyük harp esnasında bütün milletlerin burjuvazileri milletlerinin kahir bir ekseriyeti zararına, her fırsattan istifade ederek,

¹ Gündelikçi, karşılık, ücret.

kâr yapmışlardır. (harp kazançları, harp zenginleri). Halkın hayatî ihtiyaçları onlar için birer kâr menbaı olmuştur (şeker, ekmeğ, gaz ihtikarları) doğrudan doğruya (harp) bile onlar için “kârlı” bir “ticaret işi” mahiyetini almıştır. (devlet müteahhitliği!)

Alman Mark’ı baş döndürücü bir süratle kıymetten düşerken servetlerini harice kaçıranlar Alman burjuvaları olmuştur. Halbuki Alman köylü ve işçileri yine kıymeti günde bir kaç misli kaybeden Mark’la ücretlerini almakta devam etmişlerdir. Alman burjuvazisinin servetini harice kaçırtması ise Mark’ın sukutunu büsbütün tacil ve teşdid etmiştir. Burjuva vatanperverliklerine bundan parlak bir misal olamaz! Şimalî Fransa’nın harab olan aksamının imarı meselesinde de büyük mikyasta ihtikar kazançları yapanlar vatan-perverliklerine toz kondurmayan Fransız burjuvazisi olmuştur.

Misalleri çoğaltmadan diyebiliriz ki Türkiye’nin iktisadi kurtuluşu demek milli burjuva sınıfının kurtuluşu demek değildir. Bu iddia bilhassa bizim memleketimiz için daha isabetle [...]. Çünkü bizdeki burjuvazi sınıfı ne kadar kuvvetli olursa olsun yine Avrupa kapitalizminin komisyoncusu olmaktan uzun müddet hatta ebediyen kurtulamayacaktır. Çünkü Türkiye’de Avrupa kapitalizmiyle başa çıkabilecek kuvvetli bir sanayi kapitalizminin inkişafı [667] mümkün değildir. Binaenaleyh Türkiye’de sermaye umumiyet itibarıyla ticaret sermayesi mahiyetinde kalmaya mahkûmdur. Yani Türkiye burjuvazisi ancak Avrupa kapitalizminin bir kuyruğu olabilecektir. Ve ancak bunun yardımıyla Türkiye halkının sırtından geçinebilecektir.

Bizce “iktisadi kurtuluş” dan maksat Türkiye iktisadiyatının, Türkiye halkının büyük ekseriyetini teşkil eden işleyen sınıfının yani çiftçi sınıfının lehine inkişafı ve bu vadede istiklal peyda etmesidir.

Nasıl ki bir kaç iyi mektebin ve bir kaç iyi muallimin mevcudiyeti Türkiye maarifinin kurtuluşu demek değil, nasıl ki bir kaç iyi hastahanenin ve bir kaç iyi tıp doktorun varlığı Türkiye halkının sıhhi salahı sayılamaz ise aynı suretle bir kaç zengin fabrikatörün, bir kaç numune çiftliğinin zuhuru da Türkiye halkının iktisadi kurtuluşu add olunamaz.

Biz, nasıl ki milletin ezici ekseriyetini ve bel kemiğini teşkil eden çiftçi ve işçi sınıfına şamil geniş mikyasta bir maarif ve sıhhat kurtuluşu istiyorsak aynı suretle yine çiftçi ve işçi sınıfının içtimaî istiklal ve refahını temin edebilecek bir iktisadi kurtuluşa teşneyiz.

Ve (kurtuluş) kelimesinin ancak bir manada kullanıldığı zaman riyasız, samimi ve ciddi olduğuna inanıyoruz. Bu manada anlaşılmış bir kurtuluşun temini için takip olunması lazım gelen iktisad politikasına dair düşüncelerimizi gelecek makalelerimizde izaha çalışacağız.

V. N.

Meçhul Müstehlik²

İlancılığın zamanımızda ihraz ettiği şan ve şeref henüz bütün şaşaaıyla kaside ve destanlara geçmedi. İlancılık sermayedarlık istihsaline has evsaftan biri, belki de onun en bariz alametidir. Büyük sanayi memleketlerinde ticari emtia – sade-dilâne³ düşünenlerin zannettiği gibi – bir ihtiyaca cevap vermek için istihsal olunmaz: patron evvela emtiayı imal etmekle işe başlar; sonra onları pazara sevk eder, neticeyi bekler. Er geç talep, arzı – yani temettüü tahdid eder. Buna mebni, sadece mahsulâtı arz etmenin, beşeriyetin tabiiaten mahdud olan ihtiyaçlarını kâfi derecede süratle artırmayacağını, sermayedarlık büyüdükçe anlamaya başladı. Ticari emtia imaline mütevazî⁴ olarak, bunların istihlakini temin için suni ihtiyaçlar imal etmek lazım geliyordu. Bu ihtiyaç imali, ilancılıktan başka bir şey değildir.

Bu tefsire göre, cihan iktisadiyatı hayalata – daima na-tamam kalan hudutsuz devasa istihsal ve istihlak dairelerine doğru büyür. Madem ki, ilancılık her ne olursa istihlak ettirecek, her ne olursa istihsal etmeli!. . . Böylece sermayedarlığın yükselmesi ebedi olacaktı. İnsan yığınları, ucuz istihsal vasıtaları şeklinde yerden biten üzinlere gömülerek, her sene daha ziyade esir oldukça; aynı zamanda ilancılık onları en ziyade kazanç bırakan şeyi istihlak edici makinelere kalb eder. Bu teşebbüs lüzumsuz mahsulat ile başlar; bozuk, muzır, gayr-ı sıhhi mahsulat ile devam eder; ve nihayet yegane mümkün olan istihlakî, teşkilatlı katl-i amlar olan mahsulat ile hitam bulur. Bu son hususi istihlak, asrî muharebelerdir.

Muharebelerin bir masnuat-ı madeniye istihlakî meselesine inhisar etmediği bedihîdir. Onlar, zaman zaman bütün sermayedarlığın müşkülâtlarını hallederler. Lakin, bir defa başladılar mı, inanılmaz bir istihlak – yani temettü amili olurlar. Ve bu nevi istihlake uyan ilancılık nedir ne olabilir? Lütfen söyleyiniz! Münhasıran askerlik lehinde propaganda, mütecavizlik vatanperverlik tahrikâtı değil mi?

Son muharebe, korkunç esliha – yani insan hayatı – sarfıyatı itibarıyla bütün diğer muharebeleri gerilerde bıraktı. [668] bunun neticesi olarak, muhasım devletler, zaruri bir tarzda, tarihte na-mesbuk olan, resmi propagandayı husumet levazımından olan bu vasıtayı yaratmaya mecbur idiler. Bu muharebede sermayedarlık, tıpkı sulh esnasında olduğu gibi hareket etti. İşitilmemiş miktarlarda tahrib alat ve edevatı ve demir istihsal etmekle işe başlandı; bunlar cephelere döküldü; aynı zamanda bu emtianın istihlakini: “insan malzemesini” teşkilat altına almak lazımdı. Bunu da ölüme gidip göğüs germek ihtiyacını suni bir tarzda yaratmakla temin ettiler: sivil rical münhasıran ve ilancılığın teşkilatçıları oldular. Ve bunun içindir ki ilan acentesi, fabrika sahiplerine itaat ettiği gibi, mülkî makamlar, bu kadar tabii bir tarzda “büyük karargâh-ı umumîler” in emri altına girdiler.

Bu suretle muasır burjuva hükümetleri hakiki muzaaf çehreleriyle bize görünürler: onlar yalnız sermayedarlık hâkimiyetinin aletleri değil, aynı zamanda onun ilancılık dellallarındırlar. Ve her sene, menfaatler temerküz ettikçe, devlet, halkçıların tahayyül ettiği “içtimaî barışma” mefkûresinden uzaklaşır; sermayedar idaresinin bir icra aleti ve “meşru milli ameller” tesmiye olunan suni ihtiyaçların imal olunduğu bir merkezi acente vaziyetine düşer.

² Tüketici.

³ Saflıkla.

⁴ Paralel.

Sanayi-i madeniye sahiplerinin zenginleşmeleri için bir yerde muharebe edilmesi lazımdır. Sanayi-i madeniye milyonlarca mermi imal edebilir; diğer sermayedarların ihtiyaç gösterdikleri dakikada bu mermiler pazara çıkarılır; ve onların teşkil ettikleri dağlar kadar demir ve mevad-ı infilakiye, azim bir müstehlik kalabalığına ihtiyaç hissettirir. Bu müstehlik kitleleri fil-hakika, tıpkı ilanlarla şu veya bu bozuk içki veya dış tozunu kullanmaya sevk edildiği gibi, pek müthiş ve mükemmel bir ilan olan büyük matbuatın o kadar uzun bir müddet devam eden neşriyatı sayesinde, asrî ölümü sonuna kadar istihlak etmeye razı olacaklardır.

Büyük muharebe bir yeni nevi insan yaratır: mermi müstehliki, nam-ı diğerle meçhul şehid. Bütün ilanlarda görülen eşhasın arz ettiği iğrenç bir tarzda sahte tebessümü ona da vermeye teşebbüs edildi. Meçhul şehid hiç bir şey temaşaya arz etmez; çünkü ancak bir avuç mermi parçası veya mitralyöz fişekleri takdim edebilir. O toprak altındadır. Kırık kemiklerini kimse görmeyecek o halde üzerine muhteşem bir abide rekz etmekten başka yapacak iş kalmıyor.

Bu suretle meçhul şehid, sermayedarlık istihsal ve ilancılığının cehennemi seyrini son haddine, abes bir dereceye lüzumlu bir isyana kadar erdirmiş oluyor. Yaşatacak şeyleri, eğlendirecek ve kaderimizi tenzil edecek şeyleri, öldürecek şeyleri istihsal! Her şeyi istihsal: müstahsil için bu korkunç tersine faaliyetini mümkün kılan ilancılıkta, bugün müstahsil için yegâne vazifesi sermaye yaratmaktır. İlancılık sayesinde beşeriyet kendisine has, sarîh ihtiyaçlara maliktir. Ve bunlar kuvvetlerinin hedeflerini teşkil eder. Bu hayati bedahet⁵lere karşı yarım asırdan beri ilancılık fasılasız bir mücadele açmıştır. Zira ona, onun sermayedar efendilerine, ne olursa olsun, hudutsuz ihtiyaçlar lazımdır. Zira matlub olan proleterleri (neye olursa olsun) çalıştırmak sermaye teraküm ettirmek için mümkün olduğu kadar bu suretle istihsal etmektir. Hayale en uygun müstehlik gayr-ı mahdud nevide ve miktarda mübayaata kendisini kandırabilmek için, mefkurevi bir tarzda kararsız bir mahlûktur. Teslihat⁶ emtiasının icadı, bu mahlûku abes bir teşebbüstür: kendi intiharına sevk eder. Hâlbuki vücut sebepsiz ölmeye karşı isyan eder. Sulh devam ettiği müddetçe ücretli iş şeraiti altında en basit ihtiyaçlarıyla bile alay edilen proletaryayı ayaklandıran aynı beşerî isyan hisleri, nihayet sermayedarlığın kör körüne istihsaline karşı muhariblerin baş kaldırmasını mucib olur.

Bu giriveden çıkmak imkânsızdır, göz kamaştırıcı bir çıkmaz karşısındayız. Sermayedarlık biriktirmek için istihsal eder, akvamın ihtiyacına cevaz vermek için değil. Bu ihtiyaçları, daha istihsal esnasında görmemezlikten gelir: biriktirmek, proletaryanın bütün kuvvetlerinden istifade ederek yaşamasına mani olmaktan ibarettir. Ve bu sarhoşçasına istihsale munsabb⁷ olan abes istihlak, milli intiharlardan başka bir şey olmayan asrî muharebeler tetvic eder. Sermayedarlık, ilancılığın sabır ve sebat ile her türlü beşerî his ve zevkten mahrum ettiği müstehlikten sıyanet⁸i de talep etmeye kadar varır.

“muharebeyi hiç bir zaman unutmamalı!” Zira muharebe rezalettir, sermayedarlığın parlak hakikatidir, onun sulh zamanındaki sabit ve şeni tesiri, hakikaten isyan ettirici, muzad⁹-ı tabiat, bir karikatürüdür. İstihsalin öldürücü karikatürü: istihlakın matem-engiz karikatürü!

⁵ Açıklık, belli.

⁶ Silahlandırma.

⁷ Karışan.

⁸ Koruma.

⁹ Zıt.

Bütün bunları burjuvalar o kadar az karikatüre benzetiyorlardı; ve muharebelerinde sulhlarının devamını o kadar iyi his ediyorlardı ki, sonuna kadar harp!” şiarına gayet tabî bir tarzda sarıldılar.

Bu mahud “propaganda”nın zaferi, müstakbel öldürücü emtia israfatının istihzarı için milyonlarla ölüleri seferber etmeye muvaffak olmamasında, hurdahaş olmuş bir bresdn sanem¹⁰ yaparak mütenevvi tahrip aletlerinin istihsalini yani sermayedarlığın metasızlığını bir din şekline sokmasında işte asrî ilancılığın şaheseri!

Nâkili

S. H.

¹⁰ Heykel, ilah.

Anarşizm Nedir?

Değil bizde, hatta Avrupa’da bile manası kâfi derecede vuzuh ve katiyetle anlaşılmamış mefhumlardan biri de “anarşizm” dir.

Birçok kimselerce anarşist, sosyalist, komünist, sendikalist. Hep aynı şeylerdir, bu fikir ve meslekte olanlar dünyanın rahat ve huzurunu bozmak; cemiyeti alt üst etmek, kanun ve nizamları, ahlak ve mantık kaidelerini ayaklar altında çiğnemek isteyen, bir kelime ile mevcut olan şeyi yakıp yıkmak gayesini takip eden insanlardır.

Hâlbuki bu tabir yekdiğerine zıd mefhumları ve meslekleri ifade ediyorlar. Ve Marksist komünizm ile anarşizm telakkileri, sistemleri arasında bir uçurum vardır.

Anarşizm nedir? “anarşizm” i diğerk sosyalist mesleklerden bilhassa Marksizm’den ayıran esas farklar nedir? Bu suallere cevap vermezden evvel anarşist hareketinin küçük bir tarihçesini yapmak faydalı olacaktır. Birçok anarşizm nazariyatçıları, anarşist fikirlerin en uzak mazide mevcudiyetlerini iddia ediyorlar. Kurun-ı ula yunan ve kurun-ı vusta Arap filozoflarının, on altıncı ve on yedinci asır Fransız ve İngiliz hayal-perestlerinin eserlerinde (bilhassa tomas moros, ile, morelli) anarşist ideolojisini rüşeym halinde görüyorlar.

Fransa inkılab-ı kebirî zamanında yaşayan (vilyam godvin) in “adalet” isminde yazdığı kitapta anarşizm mefkûresinin ilk defa olmak üzere büyük bir sarahatle mevzu-ı bahs edildiğini söylüyorlar.

Felsefesine asla “anarşizm” ismini vermemekle beraber, (maks ştirner) i anarşizmin ilk nazariyecisi olarak kabul edebiliriz. Ştirner’in (ferd ve mülkü – *unique et sa propriété*) ismindeki kitabında müdafaa ettiği felsefe sistemi kuvvetli bir anarşizm felsefesi esaslarına en mutabık kuvvetli bir (ferdiyetçilik – *individualisme*) cereyanı tevlid etti.

[670]

“Anarşi” tabirini (hükümsüz cemiyet) manasına ilk defa kullanan muharrir, 1840’ta (mülkiyet nedir?) ismindeki kitabını yazan (prodon) dur. . . İlk zamanlarda anarşizm, bir doktrin halinde cem ve telif edilmiş ve anarşist fikirler nazariyat ve matbuat sahasını aşmış değildi. Anarşizmi sosyalist amele hareketine ithal ederek, fikir sahasından faaliyet sahasına geçiren Rus inkılâpçılarından meşhur (Bakunin) dir. (prodon) ve (marini) nin federalist fikirlerinin tesiri altında kalan Bakunin, Marks’ı anlayamadı ve bunun içindir ki Bakunin ve fikirdaşları birinci enternasyondan ihraç edildiler. Denilebilir ki enternasyonalin tarihi, prodonizm ile Marksizm mücadelesi tarihidir.

Hakikatte enternasyonel dâhilindeki bütün nukat nazar-ı muhalefetleri bütün münakaşalar, 1871 Paris kommünası inkılab hükümetinin sukutundan sonra başlamıştır. Asr-ı hazır anarşist hareketi işte bu tarihten itibaren başladı.

Anarşist hareketi, bilhassa Fransa’da (1893-94) tarihlerine doğru, ilk dreyfusî meselesi esnasında büyük bir vüsat ve ehemmiyet kazandı. Bu sıralarda anarşistler hareket ve faaliyetleriyle kendilerini tanıttılar. . . Matbuat onlarla meşgul olmaya başladı ve gençlik, bilhassa mutavassıt sınıflar gençliği anarşist harekete büyük mikyasta dâhil oldular. Amele cemiyetlerinde büyük tesirleri olan prodonyenler ve blankistler, anarşist prensiplerini kabul

ettiler ve bundan, (anarşist – sendikalist) hareketi hâsıl oldu ki uzun seneler Fransa proletaryasının hareket istikametini tayin etti.

Anarşist hareketinde, ibtidasından itibaren bir dağınıklık, vuzuhsuzluk, teşkilatsızlık vardır. 1904'te Amsterdam'da toplanan anarşist kongresi, beynelmilel bir teşkilatın esaslarını kurmaya çalıştıysa da, nihayeti gelmeyen münakaşalar, felsefî şarlatanlıklar bu neticenin teminine mani oldu. Buna rağmen, anarşist kongrelerinin en iyisi olarak kabul edilebilen bu kongrede anarşizmin muhtelif temelleri baş gösterdi: ferdiyetçi, tekâmülcü, sulhçu, Hıristiyan, sprütüalist. . . ilh. . . Bunlardan bilhassa iki tanesi sarahaten tebarüz etti: (monat) ve arkadaşları tarafından müdafaa edilen (sendikalizm – anarşist) ve (maletsta) ve kongrenin büyük bir ekseriyeti tarafından kabul edilen sırf anarşizm. . . (maletsta) ve arkadaşları iddia ediyorlardı ki anarşizm bir sınıf doktrini değildir, hangi sınıftan olursa olsun bütün esirlerin tam ve katı kurtuluşu için çalışan ve ihtilal ile, ferdî şiddet de dâhil olduğu halde – cebir ve şiddetle, insanın insan tarafından idare ve istismarına nihayet vermeyi istihdaf eden bir meslektir.

Esasen – aşağıda anarşistlerin taktiklerinden bahsederken göreceğimiz vechile – anarşist hareketin sıfat-ı mümeyyizesi her zaman ferdî hareket idi. . . Muhtelif ferdî teşebbüsler neticesi birçok gruplar teşekkül eder ve bu gruplar propaganda yapmak gayesiyle aralarında ittifaklar yaparlar, federasyonlar teşkil ederlerdi ki bunlardan daima pek az neticeler elde edilirdi.

Fakat yalnız bu tarihi bakış bize anarşizm hakkında tam ve sarih bir fikir veremez. Bu hareketi daha yakından tedkik etmek, bu doktrinin istinad ettiği esasları öğrenmek lazımdır.

İlk nazarda anarşizm tabirinin kâfi derecede sarih bir mefhumu ifade ettiği zannolunur. Çünkü (*an – archie*) kelimelerinden mürekkep olan bu tabir lügat manasına göre: hükümsüz reissiz, hâkimsiz, kanunsuz, insanın insan üzerine doğrudan doğruya hâkim olmadığı bir cemiyet demektir. Başlıca anarşizm nazariyecileri anarşizmi bu suretle tarif ediyorlar. Fakat asıl müşkülât burada değildir, onlar, kanunsuz, hükümsüz olan bu cemiyetin ne olduğunu aynı suretle izah etmiyorlar. Her nazariyeci bunu kendi telakkisine göre tasvir ediyor. Eğer Bakunin, Kropotkin, malatsta, elizereklü. . . nun fikirleri yekdiğeriyle mukayese edilecek olursa görülür ki bunlardan her biri, diğerlerinin tarif ve tavsif ettikleri anarşiden yalnız büsbütün başka değil aynı zamanda onların tamamıyla zıddı bir anarşi tarif etmektedir.

Hakikatte anarşizm, dünyanın, hayat-ı beşerin tamamen (enfüsî – *subjective*) bir tasavvur ve telakkisidir. Herkes, anarşiyi kendi arzusuna, mizacına, hissiyatına. . . Şahsiyetine en muvafık şekilde tasavvur ediyor ve her nazariyeci, kendi anarşizmini, cemiyet hakkındaki kendi hususî tasavvur ve telakkisini tarif ediyor ve nokta-i nazarını müdafaa etmek için birçok faraziyeler, hülyalar, tasavvurlar. . . İçinde kayıp oluyor. . . Bir kere düşününüz ki, büyük nazariyecileri bu halde olursa, ikinci, üçüncü derecede olanlar ne olacaklardır. Bunun içindir ki “ne kadar anarşist varsa, o kadar anarşizm vardır”] demek hiç de yanlış olmaz. . .

Mesela, anarşizmin babası olarak kabul edilen (prodon) ı alalım. . . Bu prodon, yazılarının hiç birinde, içtimaî ideali hakkında hiç bir sarih fikir vermediği gibi, bütün eserleri na-mütenahi tezadlarla doludur. Bir an evvel söylediğini [671] biraz sonra red ve inkâr ediyor. . . Prodon, eserlerinin bir kısmında “devlet” e hücum ediyor, diğer bir kısmında onu müdafaa ediyor, siyasiyat ve parlmentarizme karşı ateş püskürüyor, sonra, sadece cumhuriyetçi bir siyasi program hazırlıyor ve parlmento mücadelelerine iştirak ediyor. . . Birçok defalar gayet haksız

olarak inkılâba hücum ediyor. Sonra başka bir zamanda ve başka bir yerde onun propagandasını yapıyor. Evvela iddia ediyor ki temellük bir hırsızlıktır, sonra, tasavvur ettiği içtimaî ıslahat projesinde mülkiyeti müdafaa ediyor.

Prodon'un, iliklerine kadar kantizm ile meşru olan felsefesi, ancak, burjuva felsefesi olabilirdi. İşte prodon'un, müntehiplerine 3 Nisan 1849'da gönderdiği tamimin bir parçası:

[içtimai mesele vaz edilmiştir. Onu nasıl halletmek için son derece (cezri radikal) bir düşünceyi son derece cezri muhafazakâr bir zihniyetle birleştiren insanlar lazımdır. İşçiler! Ellerinizi patronlarınıza uzatınız. Ve siz patronlar, sizin ücretlileriniz olanların yükselmesine mani olmayınız] prodon'un nazarında bu adam bizzat kendisi idi. Esasen prodon, küçük burjuvazi ve sosyalizminin en enmuzeci bir mümessili idi. Küçük burjuvanın mukadderatı, proletarya nokta-i nazarını kabul etmedikçe, radikalizm ile muhafazakârlık arasında sallanmaktadır.

“Bakunin” de prodon'un doktrini kabul ve eserini takip etmek iddiasındadır, o da prodon'un düştüğü tezadlara düşmüştür. Bakunin de, prodon gibi (Marksist komünizm) in düşmanıdır ve kolektivist olduğunu iddia etmektedir. Tasavvur ettiği ideal cemiyette iki esas: mutlak hürriyet ve müsavata telif etmek istiyor, fakat görmüyor ki bu iki esas yekdiğerinin zıddıdır. O da prodon gibi ferdi mülkiyetin menşei ve bunun tekâmülü ile siyasi müesseselerin tekâmülü arasındaki sebep ve netice münasebetini anlayamamıştır. Gayesinin tahakkuku için daimî isyan istiyor: [mevcut olan şeyi mahvediniz. . . Bunu iyi ve ekseriya yapacak olursanız, nihayetinde, bizim]tahayyül ettiğimiz içtimai teşkilata az çok benzeyen bir teşkilat elde edeceksiniz.]

Bakunin'in bütün ideali şu kelimelerle hülasa edilebilir: [bütün devletlerin ilgası, burjuva cemiyetin mahvı; aşağıdan yukarıya doğru – serbest cemiyetler vasıtasıyla – serbest teşkilat. . . Yeni bir insanî âlemin teessüs ve teşekkülü. Fakat o bize ne bu hür teşkilatın ne olduğunu, ne de bu yeni insanî âlemin ne olacağını söylemeyen ştirner ve pro[don]'nun anarşizmi mutlak bir surette ferdiyetçidir. O ancak mukaveleler vasıtasıyla meydana gelen cemiyetler tasavvur ediyor. Bakunin'in anarşizmi bu ferdiyetçiliğin yalnız bir safhasını kabul ediyor. O (kolektivist – anarşizm) in muhteri'¹¹dir.

Gayesinin tahakkuku için her şeye rağmen ve bütün vasıtalarla, ferdi, cem'i, müsellağ ve daimi isyanlarla burjuva cemiyetini mahvetmek lazım olduğunu iddia etti. . . Produn hayal-perest idiye Bakunin iki kere hayal-perest idi.

Çünkü programı, (müsavatchılık – *égalié arisme*) hülyasıyla tamamlanmış bir (hürriyetçilik – *libertaire*) hülyasından başka bir şey değildir. Eğer prodon esas olarak kabul ve vaz ettiği (kontra – mukavele) prensibine sadık kalmışsa, Bakunin, daha ilk adımdan itibaren birincisini ikincisine ve ikincisini birincisine feda etmekten çekinmemiştir.

Gelecek makalede anarşiz[m]in diğér mümessilleri hakkında muhtasar malumat verdikten sonra, anarşizm ile Marksizm arasındaki esas farkları, anarşizmin amele hareketlerindeki mevki ve rolünü, hülasa anarşizmin hakiki mahiyetini göstermeye çalışacağım.

Sadreddin Celal

¹¹ İcad eden.

TÜSTAV

Anadolu'ya

Ufkun güneş adlı serserisi

– gördün seni – söndü gözlerimde,

Yarım gibi şiirimin perisi

Bir kaltağa döndü gözlerimde. . .

Sardıkça saran hakikatinden

İçtim, susadım. Yedim, acıktım.

Zulmet gibi girdiğim çatından

Kıpkırmızı bir yürekle çıktım!

Faruk Nafiz

[672]

TÜSTAV

Dünya Amele Hareketi Tarihine

Yayıdan Fırlayan Ok

Yayıdan fırladı ok,

Menzil ırak

Çok ırak

Çok.

Hedeften bir eser yok.

Menzil ırak

Çok ıraktı,

Ok uçuşta usta değil çiraktı

Havalarda kanlı kanad kırıkları bıraktı.

Her an

Peşinde kalan

Bu ince uzun kuşun

Medid ihtizazları çarpan ve çarpılan bir uçuşun.

Bu uçuş

Gökteki yıldızlar

Kadar

Yıl sürdü.

Vaktaki gün doğusu kanla köpürdü

Ok hedefin kırmızı kalbini gördü.

Ok uçuşta usta oldu gayrı çirak değil

O ıra . . . k

Menzili artık ırak değil.

Dede tarih yayı veren

Biziz geren

Uçan ok ki hayatımızdır kuş misali

Hedef kurtuluş misali.

N. H.

Üçüncü Beynelmile'in

Son Kabul Edilen Program Layihası

Bundan evvelki nüshalarımızda üçüncü beynelmilelin suret-i teşekkülü ve mahiyeti hakkında karilerimize etraflı malumat vermiştik. Beynelmilel ihtilalci amele teşkilatının bir kaç ay evvel inikad eden son kongresinde, programına esas olmak üzere, kabul edilen layihayı ele geçirdik. Tarihi ehemmiyetine binaen bu vesikayı tercüme ediyoruz. Bu içtimai cereyan hakkında bir fikir edinmek arzusunda bulunanların hizmetimizi takdir edeceklerinden eminiz.

Sermayedar Cemiyeti

Sermayedarlık: İstismar Sistemi

Hal-i hazırda hemen bütün cihan, sermayenin hâkimiyeti altında bulunuyor. Yalnız Savet Cumhuriyetleri ittihadında bu hâkimiyet ilga edilmiştir.

Ferdi mülkiyet ve pazar için istihsal – yani emtia istihsali sermaye iktidarının istinad ettiği iki temeldir. İstihsal vasıtalarının ve aynı zamanda emtia-i ticariye nakl vasıtalarının inhisarı, sermayedar sınıfına mensub akal-i kalil bir zümre-i eşhasın elindedir. Bu inhisar sermayedar sınıfına, istihsal vasıtalarından mahrum ve iş kuvvetini satmaya mecbur milyonlarla proleterler üzerinde rakipsiz bir iktisadi hâkimiyet bahş eder. Buna mebni ücretli iş ile sermaye münasebeti burjuva cemiyetinin temelidir.

Burjuvazi siyasi hâkimiyeti – yani askeri kuvvetleri ve bütün diğer maddi tazyik vasıtalarını emri altında bulunduran kendi devlet teşkilatı sayesinde, iktisadi hâkimiyetini tarsin¹² eder. Diğer cihetten, tamamıyla sermayedarların elinde bulunan talim ve terbiye ile fikri sahada da hâkimiyetini tesis eder.

İktisaden soyulan, siyaseten ve fikren daimi bir tazyike maruz bulunan işçi sınıfı sermayenin ücretli bir esperidir. Ahalinin gittikçe artan bir kısmını teşkil eden amele sınıfı, onun iş kuvvetini istismar eden burjuvazi için canlı bir temettü menbaıdır.

“Fazla kıymet” arkasından yaptığı yarış esnasında burjuvazi gittikçe daha büyük bir mikyasta istihsal kuvvetlerini inkişaf ettirmeye ve sermayedar istihsal nizamının iktidarını gittikçe tevsî etmeye mecbur olmuştu. Fakat aynı zamanda sermayedarlık usulünün esaslı tezadları daima artan bir kuvvetle tezahür ederler [673] ve onu, bir zaruret-i mutlaka ile, halkın kahir-i ekseriyetinin bir küçücük ekalliyet tarafından istismar edilmesinden münbais inhidama sürüklerler. Sermayedar cemiyeti iki cepheye ayrılır ve sınıf mücadelesi onun bütün tarihini doldurur.

Ferdi mülkiyet hâkimiyeti, içtimai istihsal anarşisini doğurur ve hiç bir şuurlu kuvvetin tanzim etmediği istihsal kör körüne ilerler. Bu anarşinin neticesi, bir taraftan muhtelif rakib müessesat ve zümrelerin müthiş mücadeleleri ve bu suretle pek büyük kuvvetlerin israf edilmesi; bir taraftan da muhtelif şubat arasında bir tenasüb ve muvazene fıkdanı; daima tezayüd eden istihsal ile proletarya kitlelerinin mahdud-ı istihlaki arasındaki tezad; ve bunlardan neşet ve zaman zaman tekerrür eden ve istihsal kuvvetlerinin tahribine ve yığınlarla proleterlerin işsiz kalmasına müncer olan buhranlar olur.

¹² Sağlamaştırmak.

Sermayedarlık usulünün dünyayı istismar için olan mücadelesi hususu bir nevi rekabete meydan verir. Bu sermayedar devletler arasındaki rekabettir ki bunun son ifadesi de, buhranlar ve işsizlik yanında, sermayedarlığın esaslı zaruretlerinden olan muharebelerdir.

İstihsal kuvvetlerinin inkişafına müstenid olan sermayedarlık istihsalinin yükselen yürüyüşü, sermayedarlığa takaddüm eden iktisadi şekillerin rekabet-i ilcasıyla ortadan kalkmasını mucib olur. Bir kısım köylüler harab olur, küçük sanatkârlık yavaş yavaş söner, küçük ve orta sermaye iktisaden mağlub olur ve müstemlekeler soyguna ve merhametsizce istismara maruz kalırlar. Bu gidiş bir taraftan sermayenin terakümünü ve bir avuç milyonerin elinde temerküzüne, diğer taraftan da sermayedarlığın sert mektebinde, aklı başına gelen ve bütün maişet şartları kendisini burjuvazyaya ve onun nizamına karşı öldüresiye düşman kılan proletarya kitlelerinin müthiş bir nisbette artmasına müncer olur.

Sermayenin temerküzü ve sermayedarlık nizamının ittisa¹³, daima daha geniş bir mikyasta, sermayedarlığın esaslı tezadlarını mütemadiyen yeniden vücuda getirirler. Küçük sermayedarlar arasındaki rekabet, yerini ancak büyükler arasındaki rekabete bırakmak için tevakkuf eder. Büyük sermayedarlar arasındaki rekabetin sükûnet bulmasıyla da devasa milyonerler şirketlerinin ve onları temsil eden devletlerin rekabeti başlar. Evvelce mahalli ve milli olan buhranlar, birkaç memlekette birden zuhur ederler ve bilahare cihan-şümül buhranlara kalb olurlar. Sınıf mücadelesi, şu veya bu amele gruplarının münferid hareketlerinden, bir milli mücadeleye ve sonra da beynelmilel cihan proletaryasının cihan burjuvazyasına karşı mücadelesine döner.

Sınıflar arasındaki münasebatın önüne durulmaz gerginliği ile müterafik olarak, muhasım sınıflardan her birinin kuvvetleri de derli toplu bir hale gelir. Bir taraftan sermayedar burjuvazi cemiyetler etrafında teşkilatlanır. Devleti sağlamlaştırır ve teşkilatlarını muslih bir kül halinde toplar. Diğer taraftan, bizzat sermayedarlık istihsalinin birleştirdiği ve bir arada yoğurduğu amele sınıfı, er geç proletaryanın burjuvaziye ve onun başlıca kalesi olan devlete karşı, sınıf mücadelesi aleti mahiyetini ihraz eden kudretli teşkilatlar yaratır.

Sermayedarlığın inkişafı, istihsal şekilleriyle, bu istihsalin içtimai nizamı arasındaki zıddiyetlerde temerküz eden sermayedarlık usullerinin tezadlarını, ictinab edilmez bir tarzda derinleştirir. Onu deviren canlı kuvvet, esarete karşı isyan, sermaye nizamını tahrib, bizzat sermayedarlığın mümkün kıldığı sosyalist iktisadiyatını teşkil eden proletaryadır.

Sermayedarlığın yerine kaim olacak yeni iktisadi şeklin doğmasına müsaid olan şartlar şunlardır: istihsal vasıtalarının temerküzü; kudretli sermayedar [...]; bilhassa proletaryanın şahsında mündemic müşterek iş; sermayedarlığın inkişafından neşet eden fen; yeni cemiyetin ilk banileri nüvesini temin edebilecek olan amele teşkilatları; nihayet kitleleri canlandırdığı zaman büyük bir kuvvet olan, proletarya mücadelesinin en müthiş silahı: Marksist nazariyatı.

Emperyalizm, Sermayedarlığın Son Merhalesi

Sermaye hâkimiyetinin son on senesi; tezadlarını son derece vahimleştiren ve 1914 harbinin havsalaya sığmaz felaketini, Rusya'da 1917 teşrinievvel ihtilaliyle başlayan büyük

¹³ Genişlemek.

ihtilalkar buhranı ve umumiyet üzere sermayedarlığın buhranını muceb olan hususiyetlerle muttasıftır.

Sermayedarlık, bir cihan-şümül sermayedarlık, her yerde hâkim olan bir iktisadi şekil halini aldı. Eski iktisadi nizamların bakayası – ibtidai komünizm, derebeylik, esaret, ticari sermaye, sanatkârın basit iktisad-ı ticarisi, köylünün tabii veya ticari iktisadiyatı. . . Dünyanın her tarafına yapılmış olan bütün bu şekiller “muslihane bir tarzda veya cebir ve şiddetle tahrib edildiler. Ve bu büyük sermayenin taht-ı hâkimiyetine girdiler.

Birbirlerine düşman, rekabetle bir birini yutmaya çalışan sayısız hususi ticarethaneler yerine, bir banka müessesatı huzmesi tarafından bağlanan muazzam sanayi kralları ittifakları (sendikalar, karteller, tröstler, konzerenler) vücud buluyor. İçinde banka sermayesiyle sanayi sermayesi bir arada mezc olan; büyük [674] emlak sahiplerini de, bankalar delaletiyle, umumi teşkilata idhal eden; ve gayr-i tabii bir derecede zengin, bir avuç efradın, hemen hemen irsî bir milyon zümresinin emri altında bulunan sermayenin bu yeni şekli sarahaten inhisarcı bir vasıf ihraz eder. Derebeylik inhisarının yerine kaim olan serbest rekabet, bizzat kendisi de mali sermayenin inhisarına tahavvül eder.

Sermayenin ekseriya muhtelif iktisadi sahalara mensub burjuvazi gruplarını birleştiren bu tamamıyla inhisarcı temayüldeki teşekkülü, rekabet şekillerinin derin bir tebeddülünü muceb olur. Eski fiyatları tenzil usulü, yerine gittikçe vahşi kuvvete bırakır. Memleket dâhilinde boykotaj ve sair zecrî¹⁴ şekiller; beynelmilel münasebatta himayeci tarifeler, gümrük muharebeleri ve nihayet devlet tarafından harekete getirilen müsella kuvvetler bu nevidendir beynelmilel iktisadi rekabetin efrad-ı derecede şiddetlenmesine başlıca iki sebep kuvvetle amil olmaktadır: bir taraftan müstemlekelerin büyük sermayedar devletler arasında umumi taksimi; bir taraftan da bila-fasıla artan sermaye ihracı ve bununla müterafık olarak sermaye ihrac edilen memleketi doğrudan doğruya işgal hususunda gittikçe kuvvetlenen bir meyl.

Bu vaziyette, devlet ve onun müsella kuvvetleri, burjuvazi için müstesna bir ehemmiyet ihraz eder. Mali sermayenin siyaseti esasında had gayesine varmış bir gasb ve garet (emperyalizm) siyasetidir; bu da ordunun, bahri ve havai filoların ve bütün tahrib vasıtalarının ucube nema inkişafını istilzam eder. Militarizmin müthiş terakkisi de beynelmilel rekabeti daha ziyade keskinleştiren ve imha muharebelerine meydan veren amillerden biri olur.

Cihan-şümül mikyasta sermayenin temerküzü, böylece cihan iktisadiyatı sinesinde, sayısız proleter, yarı proleter ve köylü kitlelerini üzen ve istismar eden ve sermayedarlığın umumi tazyik ve gasb ve garet merkezleri olan, mali sermayedarlık düvel-i muazzamasının teşekkülüne isal etti. Onların sadakasıyla yaşayan ikinci derecede burjuva devletleri, bu düvel-i muazzamanın tabiyeti altında bulunurlar. Yüz milyonlarca işçiler ve ezilenleri ihtiva eden müstemlekelerde doğrudan doğruya bir esaret ve yağma sahasıdırlar.

Mali sermayenin kudretli bir teşkilata malik kuvvetlerine karşı proletaryanın riyaseti altında başlıca iki kuvvet yükselir: bir taraftan sermayedar devletlerin işçileri, bir taraftan da ecnebi sermayenin boyunduruğu altında inleyen müstemleke milletleri. Fakat bu esaslı ihtilalcı temayüller Avrupa ve Amerika proletaryasından mühim bir kısmının emperyalist burjuvazi tarafından ihlal edilmesi dolayısıyla muvakkaten felce uğramıştır. Müstemlekelerin ve yarım

¹⁴ Zorlayıcı.

müstemlekelerin yağmasından had-ı tabiinin fevkinde fazla bir kıymet elde ettikleri cihetle, emperyalist devletlerin burjuvazisi ana memleket amelesinden bir kısmının bununla gündeliklerini yükseltir ve bu suretle bir kısım ameleyi fütuhatına ve emperyalist “vatan” hizmetine alakadar eder. Usul-i dairesinde yapılan bu ihlal bilhassa amele aristokrasisi (mümtaz sanayiî yüksek gündelikli ameleleri, devlet ve belediye ameleleri, umumiyet üzere çok ihtisas peyda etmiş usta ameleler, ilh. . .) arasında amele sınıfını idare eden kırtasiyecî muhitlerde nazara çarpar. Burjuvazinin alelade aletleri derekesine[basamak] düşen sosyal demokratlar ve sendikalar bu kabildendir.

Mevad-ı ibtidaiye menbalarının, sermayenin işletebileceği muhitlerin ve satış pazarlarının – hülâsa müstemlekelerin ve dünyanın taksimi hususunda büyük sermayedar devletler beyninde mevcut rekabetin kesb-i şiddet etmesi 1914 muharebesini alevlendirdi. Bu muharebe sermayedarlık iktisadiyatının temelini o derece sarstı; amele sınıfının taliini o derece vahşileştirdi, proletarya siyasetinde o kadar emperyalist tahayyülleri tahrib etti ki, tarihin yeni bir devresini açtı. Bu devre sermayedarlığın inhilali devresidir.

Muharebenin Neticeleri ve Sermayedarlığın İnhilali

1914 – 18 muharebesi istihsal kuvvetlerinin misli sebk etmemiş bir derecede müthiş bir miktarda istihsal vasıtalarının ve en iyi iş kuvvetlerinin mahvına ve nihayet istihsal kuvvetlerinin mahsul vermeyen işlerde israf edilmesi neticesi gayr-i müstahsil cesim masarif-i ihtiyarına sebep oldu.

Bundan münbais beynelmilel alış verişin herc ve merci, işin beynelmilel eski taksimine arız olan karışıklık mali nizamatın hükümden sakıt olması, nakit piyasasının muvazenesizliği, devletlerin hevli¹⁵ İngiliz bir tarzda borçlanmaları cihan sermayedarlığı iktisadiyatının inhilalini bir kat daha keskinleştirmiştir.

Emperyalizm çemberlerinin gevşemesinden istifade eden müstemleke ve yarım müstemleke memleketlerinin daha büyük bir iktisadi istiklal elde etmelerinden naşi emperyalist iktisadi sistemler ruhu tebeddülata duçar olurlar. Bu öyle bir vakıadır ki, ana memleketlerde refah ve ümran temellerini baltalar ve aynı zamanda umumi buhranı vahimleştirir.

Salif-üz-zıkr harb zamanına ve harbi takip eden devre aid, [675] esaslı vakıalar, umumi varidatın tenakusunda asıl ifadelerini buldular. Bu tenakus da varidatın paylaşılması hususundaki mücadelenin – yani muhtelif ittifaklar arasındaki mücadelenin – ve ana memleket ile müstemleke ve bilhassa proletarya ile burjuvazi (sınıf mücadeleleri) arasındaki rekabetin şiddetlenmesine sebebiyet verir neticede harbden çok mutazarrır olan mutavassıt zümreler proletaryaya iltihak etmeye temayül ederler.

Heyet-i umumiyesinde bad-el-harb sermayedarlık, iktisadi siyasi, içtimai ve hatta akidevi ve fikri bütün mahafilde fevkalade bir salâbe[t]¹⁶sizlikle mütez[a]ddir. Umumi buhran zemini ortasında, burjuvazinin fikriyat itiyadıyla derin bir tereddide duçar olduğuna delalet eden bariz alametler biliriz: dine, vecde, maverâi¹⁷[,] uluma, ilh. . . Avdet burjuva medeniyetinin yıkılması çok yakın olduğunu açıktan açığa ihbar ediyoruz.

¹⁵ Korkmak, korku, dehşet, yılgınlık.

¹⁶ Sağlamlık, katılık.

¹⁷ Fizik ötesi.

Sermayedarlık inhilalinin vukuunu, aynı zamanda onun kısmen ihya edilmesine ve yeni istihsal kuvvetleri yaratılmasına müteallik temayüller tadil ve tevkif edemiyor. Bu istikamette sermayedarlığın her inkişafı gittikçe daha şiddetli ve daha keskin olan kendi tezadlarını meydana çıkarır. Cemiyet-i beşeriyenin mevcudiyetini bile tehlikeye ilka eden daha müthiş tahrib usulleri ihzar eder.

Mabadı var.

Nâkili

S. H.

TÜSTAV

[resim var]

Resimdeki yazı: Avrupa

[resim var]

“Proletarya” ve “Zengin Sınıfı”

1.

Proletaryayı sıcak iklimlerde yetişen ölü ve mukaddes bir ağaca benzetiyorum. Her saray bu ağacın gölgesinde yükselir, her bahçe bu ağacın gölgesinde yetişir.

Bununla beraber, işte görüyorsunuz, sarayın kapıları açıldı. Taş kalpli hizmetçiler, karınca sürüleri gibi, ölü ve mukaddes ağacın taze dallarını kırmaya gidiyorlar. Bu dallardan akan kanı büyük kovalarla saraya taşıyacaklar, şarap diye zenginlerin bardağına dökcekler.

2.

-Heyhat! Proletarya sınıfı acı kamçılarının altında, ihtiyarlığın eşğine varamadan can veriyor: saraylara taş taşınan yolda, sert kayaların içinde, aç ve çıplak.

-Lakin “büyük yangın”ı çıkaracak olan “söz” boş durmadı. Bir kıvılcım gibi onların kalbine düştü. Proletaryanın kalbini isyanın yüksek ve kızıl [676] alevi tutuşturuyor; ve gittikçe bu kalbi daha derinden sarıyor. Bunu kim inkâr edebilir?

3.

Masallardaki devler bile, ellerine düşen insanları evvela semizletirler, sonra yerlerdi. Bugünkü zengin sınıfı, ölüme gönderdiği proletarya sürüleri için bunu bile yapmıyor!

4.

Kendi isteğiyle girdiği ve serbestçe çalıştığı bir işte epeyce yorulduktan sonra bol bol dinlenen ve kalbinde tatlı bir ferah¹⁸la gülen insanı arıyorum.

Proletaryayı buldum:

-Çalışıyor musun?

-Ezici ve öldürücü bir yükün altındayım!

-Dinleniyor musun?

-Tehlikeli ve korkunç bir boşluğa yuvarlanıyorum!

5.

“Hayvan”dan çok çalışmak; ve “hayvan” kadar olsun dinlenememek: yazık ki, kavliyle ve kafasıyla çalışan bütün “işçi” lerin nasibi budur!

II.

Kerim Sadi

Tarihî Materyalizm

¹⁸ Sevinç.

Emperyalizm Bahsi

Bu satırlarda memleketimizde son yıllarda pek çok telaffuz edilen fakat ekseriya yerinde kullanılmayan bir mefhumun, yani “emperyalizm” in ilmî manasını tahlil edeceğiz.

Bizde emperyalizm “cihangirlik”, “istilacılık”, “fütühatçılık” manasına gelir. Bunun içindir ki gazetelerde, nutuklarda sık sık “emperyalizme karşı mücadele” “İngiliz emperyalizmi” gibi klişeler içinde bu kelime tekerrür eder durur. Hâlbuki istilacılık, müstemlekecilik falan bu emperyalizm denilen hadisenin sadece neticelerinden bir tanesidir. Hâlbuki tıpkı mesela tarihte esaret devri, derebeylik devri, sermayedarlık “kapitalizm” devri olduğu gibi emperyalizm de insaniyeti teşkil eden cemiyetlerin inkişafı seyrinde iktisadi bir merhale, bir devirdir. Bu merhaleye biz “mali sermayenin hâkimiyeti safhası” diyoruz. İşte bu iktisadi şeklin [kategori] nin bünyesi üzerinde de emperyalizm hukuku, ahlakiyatı, eşkâl-i hükümeti ve saire neşv ü nüma bulurlar. Şu halde felsefî tabiriyle [ekonomist ve determinist] yani [iktisatçı ve illiyetçi] bir gözle bu hadiseye baktığımız zaman diyeceğiz ki:

Tarihte cemiyet, yani içtimaî yaşayış şekilleri hiç durmadan değişir, inkişaf eder. Cemiyetin en ibtidai şekli “ibtidaî komünizm” şeklindedir. Bu devirde insanlar ufak ufak ve vahşi gruplar halinde dağlarda, ormanlarda yaşıyorlardı. Bunlarda ne mektep, ne sınıf mücadelesi, ne de istihsal alat ve edevatı vardı. Cemiyetin şimdilik bizim ihata edebileceğimiz en mükemmel şekli de “âli komünizm” olacaktır. Bu devirde ise istihsalat alat ve edevatı, fen ve teknika o kadar inkişaf etmiş bulunacak ki bütün cemiyet-i beşeriye, bütün insaniyet tek ve vahid bir cemiyet teşekkül edecek, istihsal ve tevzi işleri müteşekkil ve planlı bir şekilde idare olunacak, ne mülkiyet-i şahsiye ve ne de sınıf mücadelesi olacak. İşte şimdilik insaniyet birinci noktadan başlamış bu ikinci noktaya doğru seyredip duruyor. İbtidaî komünizmin yerine kurun-ı ulanın esaret devri kaim oldu. Onun yerine [feodalizm – derebeylik] cemiyeti doğdu. Kurun-ı vustanın derebeyliği ise her tarafta ticaret ve sınaat sermayesinin kopardığı ve ihtilallerle tarac¹⁹ edildi. O zaman hemen bütün dünya yüzünde “demokrasi” denilen [kapitalizm – sermayedarlık] ın saltanatı başladı. Fakat bununla da insaniyetin terakkisi bitmiş olmadı. Sermayedarlıkta ibtidai şekillerden, âli şekillere doğru yürüdü. Sermaye âleme evvela “ticaret sermayesi” şeklinde doğdu ve onun bu doğuş tarihi hayli eskidir. Bilahare “ticaret sermayesi” “sanayi sermayesi” haline girdi. Bu devirde Avrupa’da ilk imalathaneler ve fabrikalar görünmeye başladı. Kurun-ı vustanın kapalı loncalar ve inhisar sistemi yerine serbesti-i rekabet ve serbesti-i ticaret kaim oldu. Mahalli pazarlar yerine milli pazarlar doğdu, milletler ve milli hükümetler teşekkül etmeye başladı. Fakat sermayedarlığın inkişafı bu kadarla da kalmadı, yeni bir sermaye şekli, yani [sermaye-i maliye – banka sermayesi] arzın bütün iktisadi hayatına hâkim oldu. İşte sermayedarlığın bu en son safhasına, yani malî sermayenin ve bankaların sanayie hâkimiyeti devrine iktisad lisanında emperyalizm tabir olunur. İşte şimdi bütün medeni âlem iktisaden [677] bu emperyalizm devrini yaşıyor ve bütün yarı medeni veya medeni olmayan memleketlerde bu emperyalizm şeklinin tesirleri altındadır. Her iktisadi şekil diğer bir iktisadi şekle nasıl bil-mecburiye terk-i mevki ediyorsa aynı suretle bu emperyalizm şeklini de muhakkak diğer bir cemiyet şekli istihlaf edecektir ki biz bu şeklin ismine “müteşekkil devlet kapitalizmi”, “sosyalizm”, “proleter diktatorası devri” gibi isimler veriyoruz. Emperyalizmi takip edecek bu safhanın sonundadır ki işte cihanda [komünizmin hükümranlığı] başlayacaktır

¹⁹ Yağma, talan.

diyoruz. Fakat “ilmî komünizm” nokta-i nazarından bizi ancak bugün bugünün içtimai temayülleri alakadar edebilir. Bu ilme göre ise cemiyet bir şekilden diğer şekle isteyerek, kendi intihabıyla ve diğer cemiyetin daha iyi olduğu için değil, o şekle doğru gitmesi nisbeten zaruri olduğu için gider. Tabiatıta hayvani ve nebati hayatın tarihi nasıl Darwin’in dediği gibi “şekillerin zaruri tebeddül ve tekâmülü tarihi” ise cemiyette de insaniyetin tarihi, karl Marks’ın dediği gibi “cemiyet şekillerinin biz-zarure ve bila-fasıla tebeddül ve tekâmülü tarihinden ibarettir.”

Bu suretle emperyalizm insaniyetin hayatında bir iktisadi şekildir. Muayyen ve zaruri bir merhaledir. İnsaniyet heyet-i umumiyesiyle şimdi bu merhaleyi geçiyor.

Emperyalizm sermayedarlığın [kapitalizmin] bir safhası, bir müntehası yahut Lenin’in dediği [en son şekli] olmakla beraber onunla kapitalizmin diğer safhaları mesela ticari veya sınaî sermayedarlık arasında kati farklar hatta zıddiyetler vardır. Yalnız bu safahatı günü gününe tarihte ayırmak mümkün olmadığı için biz bunları alel-ekser görmez gibiyiz. Fakat biraz tedkik edelim. Mesela:

Kurun-ı vusta derebeyliğini takip eden ilk sanayi sermayedarlığı devrinde en mukaddes şiarlar [şahsi mülkiyet, rekabette ve ticarete serbesti] dir. Bu devirde milli hükümetler, milli iktisadiyat, milli burjuvazi ve milli pazarlar vardır. Gümrüklerde “proteksiyonizm = himaye[”] usulü caridir. Hâlbuki emperyalizm safhasında evvela şahsi mülkiyet büyük mikyasta içtimai veya “kolektif” mülkiyete dönmüştür. Mesele birçok demiryollar, ticaret filoları, madenler, talimat ve muhabere teşkilatları şahısların değil hükümetin elindedir. Hemen bütün büyük bankalar, şirketler, kumpanyalar şahs-ı vahid²⁰in mülkiyeti değil, birçok insanların kolektif, hatta anonim mülküdür. Saniyen emperyalizmde serbesti-i rekabet büyük mikyasta “inhisara” dönmektedir. Fabrikalar arasında sendikalar, tröstler, karteller teşkil olunmakta, büyük bankalar borsaya hâkim olmakta ve iktisadi hayatın bu safhasında rekabet kalmamaktadır. Emperyalizmde milli iktisadiyat; beynelmilel iktisadiyat şeklini almıştır. Her milletin burjuvası milliyeti mahkûm sınıflar arasında bırakarak bir alet gibi kullanarak kendileri diğer milletin burjuvalarıyla müşterek tröstlerde bankalarda birleşmektedir. Sınaî sermayedarlık gümrüklerde himaye usulünü tervic ettiği halde, emperyalizm de bankalar paranın daha çok tedavülünü temin için bunun aksini iltizam ederler. Hülâsa bu makalenin hacmine sığmayan yüzlerce sanatlar emperyalizmin sermayedarlık devrinin bambaşka ve müstakil bir safhası olduğunu isbat etmektedir.

Bundan başka emperyalizm pazarlar ve ham mal menbaları üzerinde daimi bir mücadeleli davet eder. Bunun için muhtelif emperyalist devletler, yani muhtelif sermaye-i maliye sahipleri bu yüzden cesim ordular yaratıyorlar, militarizm meydan alıyor, nihayet umumi harpler zaruri bir hadise olarak zaman zaman beşeriyeti barbarlığa avdet ettiriyorlar. İşte bizim memleketimiz emperyalizm arazının bilhassa bu istila şekillerinden muzdarip olduğu için emperyalizm denilince biz de hemen istilacılık hatıra gelmektedir. Emperyalizmin vahşi cephesi demek olan bu umumi harpler afeti ise bizim gibi fakir ve geri memleketler kadar, bizzat emperyalist memleketlerin fakir sınıflarını, amele ve köylüsünü de mutazarrır etmektedir. Ve emperyalizme karşı mücadele demek şarkın mazlum milletleriyle, garbın inkılâpçı proletaryasının yapacağı müşterek ve müstesnid isyan demektir ki bu mücadele ve

²⁰ Tek, Allah.

isyan ise artık her yerde başlamış ve hatta yer yer muvaffak olmuştur bile. . . Bu makalecik de bu muazzam ve hayati mevzu üzerine şöyle umumi bir takım sözler söylemiş olduk. İleride yine bu bahse avdet edeceğiz. Bu bahse dair ta'mik²¹-i tedkikat etmek arzu eden ve ecnebi lisanları bilen karilerimize şimdilik en iyi [...] olmak üzere meşhur karl hilferding'in "sermaye-i maliye" Lenin'in "emperyalizm kapitalizmin son safhası" ve Buharin'in "emperyalizm ve dünya iktisadiyatı" isimli eserlerini tavsiye ederiz. Müteakip bahislerimizden birinde emperyalizm ve Turanizm mevzuunu tahlil edeceğiz.

İstanbul 27 Eylül 1924

Şevket Süreyya

[678]

²¹ Derin araştırma.

Ameleye Tokat Atanlar!

Bu hususta

Gördüklerimin Binde Biri

4 karşılaşma

Birinci Karşılaşma

Londra'da sivri kuleli sarayında ayaklarını yemek masasındaki şampanya şişeleri arasına koyup tanesi üç İngiliz liralık “puro” sigarası için İngiliz lordu, İzmir'in bağlarını kızına düğün hediyesi yapmak istedi. İngiliz lordunun sofrasında garsonluk eden Yunanlı sermayedar efendisinin bu arzusunu anlayınca Yunan idaresini Anadolu'ya saldırttı. Yunan jenerali emretti, Yunan neferi astı, kesti, yaktı, yıktı.

Türkiyeli amele, Türkiyeli köylü ile beraber Türkiye'nin ecnebi sermayesine arpalık olmasını istemediler. Köylü sapanını; amele çekicini bıraktı. Köylünün sapanı amele ocağının üstüne koyarak silah yaptı. Her ikisi de hududa koştu. . . Dövüştüler. . . Köylünün köyü yakıldı. Amele yedinci yerinden yaralandığı zaman ciğerlerine saplanan kurşunun yarasını sarmak için köylünün kağınsına bindi ve dört günlük yolu kırk günde geçerek köylünün yakılan köyüne getiren kağını yıkılmış çeşmenin yanından geçerken fesi püskülsüz, kafası kel, torba sakallı bir softa, torbasını köylülerin son mahsulüyle cer²²den dönüyordu. Torbanın ağzını kağınının içindekilere de açtı. Amele koynundaki son beş kuruşu torbaya attı. İşte yedi yerinden yaralı amele ile fesi püskülsüz, kafası kel, torba sakallı softa birinci defa böyle karşılaştılar. . .

İkinci Karşılaşma

Amele sekizinci yarayı aldığı zaman düşman denize döküldü. . . Sulh oldu. . . Şenlikler yapıldı. Artık yeniden meclise mebuslar seçiliyordu. Amele sekizinci yarasının kanlı sargılarını sıkarak karşısında softa ağzıyla nutuk söyleyen adama bakıyordu. Kulağının dibinde dalkavuk bir ses ona şöyle söylüyordu:

-Sen bu nutuk söyleyen softanın, kel kafasına, torba sakalına, püskülsüz fesine bakma, o iyi adamdır. Senin hakkını müdafaa eder. Seç onu, onu mebus seç.

Amele reyini verdi. Softa 300 lira maaşla mebus oldu. . . işte sekiz yaralı amele ile püskülsüz fesli softanın ikinci karşılaşması böyle oldu.

Üçüncü Karşılaşma

Softa mebus zengin oldu. Tekke açtı. Ceylan postuna kuruldu. Her gün yağlı pilav yiyor, her gece yağlı göbeğini hoplata hoplata zikr ediyordu. Sekiz yerinden yaralı amele tramvayda vatman oldu. Sekizinci yarasının kanları hala sıcaktı. Her gün sekiz saat ayaküstünde duruyordu. Her yarasına bir saat ayakta kalmak isabet etmişti. Püskülsüz mebusun attan, arabadan indiği yoktu. Fakat her nasılsa aklına bir gün tramvaya binmek ve tramvaydaki vatmanı tokatlamak geldi. Tramvaya bindi, vatmanı tokatladı. Tokatı yiyen vatman sekiz yerinden yaralı amele idi. İşte kel kafalı, torba sakallı, püskülsüz fesli softa mebusla sekiz yaralı amele üçüncü defa böyle karşılaştılar. . .

Dördüncü Karşılaşma

-Sekiz yaralı amele ile softa mebusun dördüncü karşılaşmaları nasıl oldu?

-Onu zaman gösterecek!

[679]

TÜSTAV

[resim var]

Mermi üstünde: 7/12/917

Silah üstünde: Leninizm

Tankın üstünde: Marksizm

Lenin Sahifesi

Lenin Söylüyor!

Bize her gün masallarda dünyayı peşinden sürüklemiş büyük peygamberlerin tarihe yadigâr kalan izlerinden, işaretlerinden bahsederler. Hâlbuki ben size “Lenin” den anlatacağım. Ben size öyle bir “insan” dan bahsedeceğim ki o; bir milletin resulü, bir ümmetin peygamberi değil, bir bütün insanîyetin rehberi ve yol göstericisidir. Peygamberler mezarına yüz sürmek için hacca gidenler ruhlarındaki m’syeleri çöllerin kırgınlığında yıkamaya muhtaç günahkâr insanlardır. Ben Lenin’i dinlemeye gidiyorum, biz, muarızlarından istiğfara koşan adileri değil, günahların ve fazahat²³lerin [...] dünyasında ruhları mazlumiyetin ihtilaliyle yanan temiz ve münezzeh kabileleriz. Bize kitaplarımız “ebedi hayat” vaazlarımız “cennet bahçeleri” vaad etmiyorlar biz başımızı yerlere kapatmıyor geniş ufuklara doğru kaldırıyoruz. Esrarengiz sözlerin cennet vaadleri karşısında değil, bugünkü melun kaidelerin esaretinden halas için ilmin ve tarihi zaruretlerin rüzgârı önünde ve hürriyetin hâkim olacağı bir dünya cenneti için isyan ediyoruz.

Muzlim ve tarihi surlar boyunca yürüyerek “kremlin” sarayının “vozdiyo yejenskaya” ya açılan kapısına yaklaştım. Evvela büyük bir kulenin medhalinden, sonra kısa bir köprü daha sonra da asil kale kapısından geçerek sarayın avlusuna çıkacaktım[*çıkacaktım olmalı*].

“kremlin” garbın ve bütün bugünkü içtimai nizamın gözünde belki kızıl ve vahşi bir “kartal yuvası” dır. Fakat bir[*biz olmalı*] buraya bugün “Lenin” i dinlemek için geliyoruz. Bize bugün, bu yerde “dünyanın dönüm noktasını ilk önce seçen adam” yeni ve istediğimiz âlemlerden bahsedecek, biz bugün burada bir tarih kapanır ve bir başka tarih açılırken duyulan helecenları duyacağız. Ren’de, şimali İtalya’da, Tuna boyunda ve bütün dünyanın [...] yuvalarındaki “genç Leninist” lerin “bizim muallimimiz” dedikleri adam bize “yeni bir ders” verecek Çin işlerinde, Hindistan şimalinde, Balkanlarda köyden köye dolaşan genç inkılâpçıların fikirlerini yakan sözleri söyleyen adamı dinleyeceğiz. Yarınki neslin çocukları bana: “sen de onu dinledin mi?” dedikleri zaman bugünkü duyduğum heyecandan ebedi kalacak bir zerre damarlarımda yeniden yanacak, sanki onun gibi, sanki henüz yaşayan bir “Lenin” gibi biz bu yanan zerreyi, sanki daima âlemler yaratan ebedi bir fikir yangını gibi geleceklere isal edeceğiz.

[...]” daki binadan verilen müsaade kartını [680] gösterdim ve mürteci garb muhabirlerinin kaleminde sanki kat kat mitralyözlerle çevrilmiş kaleler gibi tarif edilen “kremlin” medhallerini geçtim. Etrafta bu toplu, mitralyöz toplara benzer bir şey görülmüyordu. Kremlin’in dâhili her çeşit binaların bir intizam gösterilmeksizin şuraya, buraya serpiştirildiği garip bir “kale içi” manzarası arz ediyordu. Çarın muhafız kazaklarını barındıran kışla, askeri bir mektebe tahvil edilmiş, çar ordularının Avrupa ve Asya’nın yedi bucağından bir “hatra-i

²³ Alçaklık, edepsizlik.

şeref” diye taşıdıkları toplar, humbaralar çürümeye yüz tutmuş, imparatorun merasimleri ve resm-i geçitleri takip ettikleri sundurmalar, taklar artık boş ve manasız kalmış, kiliseler kilitlenmişti. Üzerinde bir zamanlar imparatorluk bandırası sallanan eski bayrak direğine kızıl ipekten sanki alev gibi yanan bayrak çekilmişti. Güneş batıyor, karşı da “hristos sipastiyel” kilisesinin mermer gövdesi, altın kubbeleri gittikçe kararıyordu. Kremlin’in elektrikleri yandı. Karanlık feza içinde yüzen ziyadar bir yıldızda bulunuyormuşuz gibi bir şey oldu.

Eski saray halıları döşenmiş geniş mermer merdivenlerden yukarıya çıkınca sağda şimdi “beynelmillel inkılab müzesi” itti haz edil en mozaik zeminli bir salon var. Ben iki etrafına Rusya inkılâbı tarihine ait resimler, istatistikler diyagramlar dizilmiş bir koridordan geçtim ve kapılarında kızıl nöbetçiler bekleyen bir salona girdim. Rus çarlarının kaba ve feodal ruhlarını doyuracak gibi bir yıldız deryası her taraftan taşıyordu. Salonun gazete muhabirlerine, kızıl ordudan, fabrikalardan, darülfünunlardan sami sıfatıyla gelecek olanlara ait kısmında etrafı görebilecek bir yer intihab ettim. Galebelik gittikçe artıyordu. Avrupa ve Amerika memleketlerinden gelen amele mümessilleri, Hindistan, çin ve şark-ı karib inkılâpçıların murahhasları, hatta Avustralya’dan, Afrika’dan, hindçini’den, cava’dan akıl almaz mesafeler aşarak Kremlin’e, Lenin’i dinlemeye gelenler, hülâsa her renkten ve her dilden bir galebelik salonun ortasını, tribünün etrafını gittikçe dolduruyor. Duvarlara üzerlerinde altın renginde bir yazı ile yüksek şiarlar, Lenin’in sözleri yazılmış kızıl ve geniş bayraklar gerilmiş, sütunlar, kemerler kırmızı kumaşlarla yol yol sarılmış, ziynetlenmişti. Troçki, zinovyef, Radek, kamenef ve ihtilalin meşhur ettiği hemen bütün simalar her zaman mütefekkir, fakat şen ve ebed zinde insanlar gibi masaların aralarında dolaşıyorlar, “krupskaya” ve “klara zetkin” ak saçlarının çerçevelediği simalarının buruşukluklarında yarım asırlık insaniyet mücadelesinin izlerini taşıyan iki kahraman kadın heykeli gibi tribünün arkasında dinleniyorlardı. Zil çaldı: reis içtimai açıyor, fakat biz Lenin’i bekliyoruz.

Ben neler konuştuğ unu adeta anlamıyor gibiyim. Benim kalbimde büyük heyecanlar hazırla[y/t]an insanların duyduğu, hem korkuya, hem hazza benzer helec anlar var. Biliyorum ki şimdi bir rüzgâr esecek, bilinmeyen, sırlı bir işareti bu salonun havasını birden bire yakacak, bu etrafı dolduran insanlar; soğukkanlı İngilizler, almanlar daha sonra Fransızlar, İtalyanlar, samut²⁴ ve sessiz şarklılar hülâsa herkes, buradaki her zî-hayat bilinmeyen merkezlerden gelen ani bir kıyam hamlesiyle hep birden, canlanacak, haykıracak heyecanlarının kudreti sisli dünyanın her bucağına dağılacak birer korkunç adam olacaklar. Salonun tribüne yakın olan kapısı açıldı ve öyle dediğimiz esraren gız rüzgâr işte esti, fakat bu bir rüzgâr değil bir fırtına. . İnsan denilen mahlûk heyecanı bu kadar müthişti kudreti olan varlık mıdır?

[681]

İşte Lenin, sevgisi bir tükenmez seyyale gibi bütün insaniyet-i muzdaribenin damarlarında gezen adam bu yavaş ve sakin yüzlü ihtiyar mı? Bu salonu müthiş heyecan fırtınalarını yaratan bu ihtiyar, bu inanılmaz yaratıcılık kudretini nereden aldı.

Lenin söylüyor: dünya denilen şeyin silinip de bin bir kalbin bir kalp gibi çarptığı, bin bir kalbin bir kalp gibi düşündüğü, bin bir kalbin bir tek heyecanın verdiği ihtizarla[*ih tizaz olmalı*] bir tek âleme doğru süz üldüğü bir an tasavvur ediniz. İşte Lenin’in söz söylediği

²⁴ Az konuşan, susmuş.

cihanda ben bu anın vecdini ve neşesini yaşadım. Bu salonda söylenen sözler, Lenin'in çocuklarına söylediği son sözleri oldu. O günden sonra Lenin'i bir daha yalnız mezarının başında gördük. O gün Lenin bize yeni bir cihan müjdeleyen bir adamın vasiyetlerini verdi. Biz Lenin'in vasiyetlerini cihanın dört bucağına ulaştırdık. Lenin öldü. Fakat her biri birer yeni ve kudretli Lenin olan "genç Leninist" ler yüz milyon gençliği peşinde sürükleyen birer yeni peygamber gibi dünyanın dört bucağında birer yeni fikir ve dünya cenneti için çarpışıyorlardı.

Lenin birdi, öldü. Fakat bugün yüz binlerce yüz milyonlarca Leninler var ve biz her birimiz oyuz binlerden biriyiz! . . .

Moskova

1 Eylül 1924

Şaziye Sabiha

TÜSTAV

Felsefe:

Diyalektik Materyalizme Küçük Bir Methal

Bizim zamanımızda bile birçok filozoflar ilmî malûmat veyahut ilmî “metotlarla” usullerle iktifa etmeyip, ilmin fevkinde “metafizik” ma-ba’det-tabî sistemler, tarz-ı telakkiler vücuda getirmek arzusunu gösteriyorlar. Onların bu arzusunu hayat-ı içtimaiye şeraitiyle izah etmek lâzım gelir: afakî, maddî şeniyetler dâhilinde saha-i istinatlarını kaybeden sınıflar, bu zaaflarını, enfüsî, “metafizik” fikir “spekülasyonları” mantık oyunlarıyla ört bas edecek, “fikriyatçıları” doğururlar. İşte zamanımızda bile ilmin fevkinde tarz-ı telâkkiler vücuda getirmeye çalışan filozoflar bu sukuta mahkûm sınıfların avukatlığını yapan fikriyatçılardan başka bir şey değildirler.

Felsefe hiç bir zaman mücerred, münferid kalmamıştır, hiç bir zaman hayatın içtimaî ihtiyaçlarından, menfaatlerinden ayrılamamıştır. En mücerred meseleler bile içtimaî hayatın ihtiyaçları, mücadeleleri ile tayin olunurlar. “Fikir”, bazı filozofların iddia ettiği gibi kendi kendine cevvi havada inkişaf etmez. İçtimaî şuuru tayin eden içtimaî varlıktır. “Fikriyatı” biz ancak onu doğuran içtimaî münasebetleri tetkik ve tetebbu ederek izah edebiliriz. Bir fikrin doğru olup olmadığını bize “pratik”, ameliyat gösterir. Bir fikrin, hakikî kıymetinin en iyi mi'yar²⁵, ameliyattır, pratiktir.

Mutlak olan hiç bir şey yoktur. Her şey değişir, her şey cereyan eder. Her şey “her şeyle” beraber tebeddül eder yani tabî ve içtimaî şekillerin değişmesiyle beraber bizzat biz kendimiz de değişiriz. Manzume-i âlemin fikirde her inikâsı afakî tarihi şeraitle ve o fikri taşıyanın enfüsî, fizyolojik, ruhî teşekkülâtıyla mahdut ve muayyendir ve kendi zamanı için doğrudur. Bütün tabî hadiselerin arasındaki münasebat-ı müteakabileyi kavrayan, manzume-i âlemin aynı aksettiren “mefkûrevî” bir tarz-ı telâkki vücuda getirmek kabil değildir. Bunu ancak “metafizik” filozoflar iddia edebilirler çünkü onların her biri bilhassa kendisinin hakikat-i mutlakayı keşf ettiğine kani'dir. Fakat müsbet ilimlerin inkişafı [682] “metafiziğin” tahtını gündün güne baltıyor. Artık felsefede ilimle, fenle, imtizaca doğru giden bir temayül hem de çok kuvvetli bir temayül vardır. Bugün felsefenin birçok mesaili ilimle hal ediliyor.

Ulûm-ı tabiiyenin inkişafı “metafiziğin” “ma-baadettabî” nin iflâsını ve materyalizmin tasdikini icap ettirdi. Çünkü materyalizmin inkişaf ve tekâmülü malûmat-ı ilmiye ve fenniyenin inkişaf ve tekâmülüyle fevkalâde alâkadardır. İlimsiz materyalizm olmaz ve aynı suretle materyalizm olmazsa da ilim olmaz.

Ulûm-u tabiiyenin inkişafı nasıl materyalizmin tasdikini icap ettirdi ise aynı suretle “ulûm-u tarihiyenin” “ilm-i ruh” un inkişafı da “diyalektik” metodun, usulün tasdikini vacip kıldı. Diyalektiğin materyalizm ile ittifakı ise öyle sağlam bir temel vücuda getirdi ki bu temele istinat eden bugünkü “ilmî tarz-ı telâkki-i cihan” hem tabiatı, hem cemiyeti ve hem de hayat-ı ruhiyeyi kavrayabiliyor ve izah ediyor.

Diyalektik materyalizm şimdiye kadar mevcut olan bütün felsefî ve ilmî inkişaf fikrinin zarurî bir neticesidir.

²⁵ Ölçü.

Yukarda söylediğimiz gibi. . . Her tarz-ı telâkki-i cihan, muayyen bir içtimaî sınıfın ihtiyaç ve menafiinin heyet-i umumiyesini ifade eden hissiyat ve telâkkilerle sıkı bir surette alâkadardır.

Mademki felsefe beşeriyetin tabiatla yaptığı mücadelenin neticesinde tabiat ve cemiyet hakkında hâsıl olan mücerred umumî fikirlerdir ve mademki fikr-i beşer bu mücadele ile sevk ve tahrik ediliyor. Bu takdirde aşikârdır ki tarihî - içtimaî manada ön safta bulunan “müterakki” sınıf “ilmî felsefe” de de en ön safta bulunur. Ön safta bulunan sınıf kendi şuurunda cemiyetin müterakki inkişafını aks ettirir. Bugünkü cemiyette tarihî - içtimaî manada en ön safta bulunan sınıf amele sınıfıdır ve onun tarz-ı telâkki-i cihanı olan diyalektik materyalizm de cemiyetin müterakki inkişafını aks ettirmektedir.

N. H.

TÜSTAV

Yine bu bahse dair: İlim

Hayat – harekettir! . . .

Hareket – tezd! . . .

Cemiyet tabiatın yapışmış gırtlağına

Sınıflar, sınıflara çekmiş bıçak!

İşte bak!

Bu bizim dışımızda dönen

Bizim oynadığımız sinema şeridinin

Beynimizin perdesinde “*ilim*” denen

Çizgileşmiş resmi var!

“*İlim*” kavgadan doğar

Kavga içindir “*İlim*”.

N. H.

TÜSTAV

Sevgili Aydınlığa

İşçi Dertlerinden

Meğer gelen gideni aratırmış; gelen dindaş ve ırkdaşımız, giden din ve ırk düşmanımız olsa dahi. Bakınız anlatayım da siz de hükmediniz. Biz Alpullu – kırk kilise şimendifer amelesi, şimdiye kadar tebası ecnebi, ırkı ecnebi bir amirin idaresi altında idik. Şimdi bu adam çıkarıldı. Yahut çıktı gitti. Yerine Türk olmayan bir Müslüman fen memuru geldi. Daha geldiği günden itibaren atıp tutmaya, asıp kesmeye başladı. O derecedeki kendimizi birden bire bir düşman ve mesela bir yunanlı idaresinde zannetmeye başladık. Bu zat ya hiç amele işinden anlamıyor veyahut başka bir maksadı var. Çünkü bir yol bekçisine verdiği şu emre bakınız:

Sabahleyin beş buçukta iş başına, saat altıda yol [683] boyuna çıkacaksın. Hem yoldaki vazifeni yapacaksın hem de yol boyunda günde elli metrelik hendek temizleyeceksin, anlamın mı, ben başka bir şey tanımam, laf istemem, itiraz kabul etmem, yaparsan yaparsın yapmazsan def olur gidersin.

Fil-hakika yol bekçisinin vazifesi şudur:

Demiryolu üzerinde bir arıza, bir sakatlık olup olmadığını telgraf direklerinde bir fenalık olup olmadığını dikkatle tedkik ederek her gün kendine verilen . . . Şu kadar kilometrelik yol üzerinde gidip gelmek. Bu gidiş geliş esnasında yol üzerinde veya kenarlarda bilhassa yağmur ve karlı zamanlarda su veya kar birikintileri olursa bunları da ortadan kaldırmaktır. Yoksa yol amelesinin görmesi icab eden hendekleri baştanbaşa temizlemesi hiç de bekçinin vazifesi değildir. Buna rağmen bu yeni fen memuru bu emri veriyor. Şimdi bu emri ve bekçinin halini tahlil edelim; bu emre nazaran bekçi bir defa 7:10 ve bazen de daha ziyade kilometrelik bir mesafeyi yayan yürüyecek ve bütün hat boyunca bir çok noktalara dikkat ederek, hatta ufak tefek arızaları ortadan kaldırarak yoluna devam etmiş olacak. Ve geri dönerek aynı mesafeyi kat edecek. Beş buçukta iş başı olacak, iki saat yol yürüyecek ve iki saat kadar bir paydosunu yaptıktan sonra tekrar işe başlayacak. Bu sefer elli metrelik hendek temizleyecek. – bu elli metrelik hendek temizlemesi başlı başına bir amelenin bir günde yapabileceği bir iştir. – demek en az yedi sekiz saat bu temizleme işiyle uğraşacak ve nihayet avdet edecek. Saat hesabıyla tam yirmi saat iş başında bulunmuş olacak. Günün dört saati kaldı. Uykusunu mu uyusun? Çarşıya pazara mı gitsin? Aile ve çocuklarıyla kendi halince oturup biraz zevk mi etsin, ne yapsın? Bu kadar ağır bir işi insana yüklemek dünyanın hangi yerinde ve hangi asrında görülmüştür. Bari bu gayr-ı kabil-i icra emri veren fen memuru doğru dürüst verse!. . . İnsanın suratına öyle bağırıyor öyle bed²⁶leniyor ki her sözü kurşun leblebi gibi ne yenir ne yutulur. Yol çavuşlarına yol amelelerine de yine böyle ağır işler, şiddetli emirler veriyor. İnsaftan, mantıktan, insaniyetten hele usul ve nizamdan eser yok. Bu beyefendi acaba kendi ırkından olan amelelere de böyle mi yapar? Hiç zannetmeyiz. Herhalde onları ehi diye biraz olsun okşardı. . . Derdimizi kime anlatalım, kumpanyaya mı? O bundan memnun olur ve onu taltif eder. Şark demiryolları müstahdemîni cemiyetine mi? O da henüz işçinin hukukunu müdafaa edecek kudrette değil. Yarı uyanık yarı uykuda. Kimden medet umacağız şaşırдық kaldık bari siz bize bir akıl öğretiniz.

. .

²⁶ Korkunç, çirkin görünmek, küfretmek.

Zavallı İşçi

TÜSTAV

Beynelmilel Amele Ordusunun Gücü

Bütün dünya yüzünde kaç milyon teşkilatlı amele var?

Bütün dünya yüzünden amele sınıfı her gün biraz daha çoğalıyor, şuurlanıyor, teşkilatlanıyor. Bugün dünya yüzünde medeniyeti yıkılmaktan muhafaza edebilecek bir tek kuvvet varsa o da amele sınıfının büyük, müthiş ve mağlub olmaz kuvvetidir. Yeni bir harb-i umumi bütün insanıyeti yeniden barbarlığa götürür. Bütün dünyayı her tarafta açlık, veba ve yangın dumanları tüten işitilmemiş bir viraneye döndürür. Şehirlerin, mamurelerin, medeniyet merkezlerinin üstünde baykuşlar yuva yapar. İnsaniyeti her an tehdid eden bu ölün ve helak afetine karşı durabilecek ancak beynelmilel amele sınıfının birliği ve protestosudur. Dünya yüzünde tufeylilerin, başkasının hesabına geçinenlerin, rızkını beni²⁷ nevinin kanını emmekle elde edenlerin sayısı gittikçe azalıyor, gittikçe daha çok, daha galebelik, milyon milyon insan kitleleri emperyalizm devinin pençesi altında müstakil hayatlarını gaib ediyorlar, amele, proleter oluyorlar. Bugün bütün dünya bir avuç bankerlerin ve onların aylıklı kölelerinin hesabına çalışıyor. Avrupa'nın, Amerika'nın bir avuç banka sahipleri istedikleri yerde harb, istedikleri yerde sulh emr ediyorlar. Parmaklarının bir işaretile bir milyon, [684] beş milyon, on milyon adamı bir anda ölüme gönderiyorlar. Türkiye gibi, Çin gibi, İran gibi mazlum şark memleketlerini bir an içinde harabeye döndürtüyorlar. Asrımızın bu yeni ejderhalarını hak ile yeksan edecek kahraman ancak mazlum şark memleketlerinin halası için isyanı ve beynelmilel amele sınıfının kahir ve kadir teşkilatıdır.

Dünyanın her bucağında amele sınıfı birleşiyor, topluyor, kuvvetini, kudretini, tarihi vazifesini daha iyi anlıyor. Geçen harb-i umumi bu teşkilatlanmanın dev adımıyla ilerlemesi için sanki bir emir ve bir işaret idi. Aşağıda dünyanın otuz memleketindeki teşkilatlı amelenin sayısını göreceğiz. Bu sayılardan görünüyor ki harb-i umumiye kadar geçen uzun senelerde teşkilatlanmış, sendikalanmış amelenin sayısı harb-i umumiye takib eden bir kaç sene içinde tamam üç misli birden ve birden bire artmıştır. Türkiye amelesisi! Bu cetveli dikkatle oku! Ezberle! Ve gör ki senin ismin daha bu cetvele geçmemiştir bile. . . Şunu bilmek lazımdır ki teşkilatsız, şuursuz amele kitlesi bir sınıf bile değildir, onun hiç bir içtimai kıymeti yoktur. Onun kör körüne hareket eden çarhlardan, kullardan, manivelalardan, hülasa cansız ve duygusuz aletlerden hiç bir farkı yoktur. İsteyelim ki istibdad ve meşrutiyet devirlerinde bize cahil, perişan “amele guruhu” derlerdi. Cumhuriyet devrinde teşkilatlı, bilgili “amele sınıfı” olalım.

Dünyanın Otuz Memleketinde Teşkilatlanmış Amelenin Sayısı

Bilemediğimiz rakamların yerine (?) işaretini koyuyoruz

Memleketin İsmi	Harb-i Umumi	Harb-i Umumi	1337 senesinde
	Bidayetinde 1330	Nihayetinde 1336	
Almanya	4,513,000	11,900,000	13,000,000
İngiltere	4,173,000	8,024,000	? [metinde böyle]
Müttehide-i Amerika	2,722,000	5,607,000	5,179,000

²⁷ Oğullar.

Rusya	?	3,639,000	5,220,000
Fransa	1,027,000	2,500,000	?
İtalya	972,000	1,800,000	3,100,000
Çekoslavakya	?	1,301,000	2,000,000
İspanya	?	876,000	?
Avustralya	498,000	628,000	684,000
Hindistan	?	500,000	1,000,000
Arjantin	?	476,000	750,000
Avusturya	260,000	803,000	?
Belçika	200,000	715,000	920,000
Felemenk	189,000	457,000	683,000
Kanada	176,000	378,000	374,000
Danimarka	152,000	360,000	400,000
Lehistan	?	350,000	1,000,000
İsveç	136,000	338,000	400,000
Japonya	?	247,000	300,000
Macaristan	115,000	212,000	343,000
İsviçre	95,000	200,000	300,000
Yunanistan	?	175,000	?
Yeni Zeland	72,000	83,000	?
Norveç	64,000	144,000	142,000
Portekiz	?	100,000	?
Bulgaristan	30,000	36,000	40,000
Finlandiya	28,000	41,000	59,000
Romanya	10,000	75,000	90,000
Cenubî Afrika	?	60,000	60,000
Sırbistan	9,000	20,000	?
Yekun	16,152,000	42,040,000	48,644,000

Bu hesapça 1337 senesi nihayetinde bu otuz memlekette 48,644,000 teşkilatlanmış amele vardı. Hâlbuki mevcude cetvelde tam malumat alamadığımız için İngiltere, Fransa, İspanya, Avusturya, Yunanistan, Yeni Zeland, Sırbistan da 337 senesi nihayetinde mevcut teşkilatlı amelenin sayısı ilave edilmemiştir. Halbuki bu memleketlerde de bu sene nihayetinde takriben (4,000,000) teşkilatlı amele vardı. Binaenaleyh bu da ilave edilince yekun

(62,642,000) e baliğ olur. Hal-i hazırda ise bu otuz memlekette teşkilata dâhil amelenin sayısı tamam

75,000,000

Yetmiş beş milyondan fazladır. Tamam, yetmiş beş milyon şuurlu, bilgili, teşkilatlı, genç yeni bir harb-i umumi tehlikesine karşı medeniyetin muhafazası, beynelmilel kardeşlik ve içtimai inkılab namına hazırlanıyor, toplanıyor.

Bu yekûna sadece şehirlerde mevcut teşkilatlı sanayi amelesi köy ve köylü teşkilatları ise buraya ilave edilmemiştir.

Şevket Süreyya

[685]

TÜSTAV

Heyecanımız

Heyecanımızda

Şaha kalkan bir atın

Deli

Çizgileri

Yok.

Heyecanımız

Rayların üstünde kayarken bile

Çelik heykelliğini kayıp etmeyen

Bir

Lokomotif.

Öyle bir lokomotif ki

En küçük çivisinin

Çakılması için

Her kıvrımı materyalist beynimiz

Açılıp kapandı düğümlerle,

Günlerle

Muadele hal ettik

Onu kuvvette tekâmül gibi yükselttik.

O bizim şuurumuzun oğlu

O o kadar bizim ki

Ezmek istediğimizi

Raylarına konulan bir bakır onluk gibi ezer

Fakat

Bir an bile bıraksa altına çektiğimiz yolu

Parçalanır;

Çünkü o sade bizim

Sade bizim şuurumuzun oğlu.

N. H.

Lenin ve Kadınlık

Lenin yoldaş inkılâpçı Marksizm nazariyatı kapitalizmin bugünkü şeraitine göre tatbik etmek çarelerini buldu. İşte Leninizm dediğimizde bu çarelerini ve bu yoldaki taktikayı gösteren usullerdir. Lenin Marks'ın proletarya diktatorası vasıtasıyla sosyalizme doğru çizdiği yolda yürüyebilmek için en sağlam istinadgahın proletaryanın bizzat kendi kuvveti olduğunu bir esas olarak almakla beraber proletaryata bu işi başa çıkarabilmek için müttefikler lazım olacağını takdir etti. İşte bu müttefiklerden en birincisi fakir köylüler ise ikincisi de kadınlıktır.

Lenin kadınlığı alel-umum bir sosyalizm hadimi olarak kabul etmek suretiyle işçi sınıfına muavenete davet etmiyor. Lenin'in davet ettiği kadınlar, beyler, ağalar ve zenginler kadını değildir. O işçi fakir, köylü ve alel-umum kendi emeğiyle geçinen kadınları sosyalizme davet etmektedir. Yalnız kadınları sosyalizme davet etmekle iktifa etmiyor, alel-umum komünistlere de nasihat ediyor ki işçi ve köylü kadınlar iştirak etmedikleri takdirde kommunist cemiyetinin kurulması mümkün değildir. Kommunist cemiyetinin kurulmasında işçi köylü ve kendi emeğiyle geçinen bütün kadınları iştirak ettirmek lazımdır. Bu meselenin nazârî cihetidir.

İlmî cihetine gelince: Lenin yoldaş en doğru yollarını göstermiş ve kendisi de o hususta çalışmıştır. “bu kadınlara ait bir iştir” diye onu alel-umum sosyalizm hayatını kurmak faaliyetine dair büyük vazifelerde ayırt etmemiştir. Kadınların bu hayatı kurmakta iştirakleri doğrudan doğruya umumi inkılab hayatının bir cüzü fiilen göstermiştir. Mesela: kadınların maarif hayatına, sıhhiye işlerine, kadınlık ve analığın muhafazası; çocuklu kadınların ve küçük çocukların himayesi, [686] kadınlığın kooperatife iştirak etmesi, kadınların şuralar teşkilatına yakından iştirakleri işçi kadınların kommunist fırkasında çoğalmaları gibi mevzular üzerinde Lenin yoldaş bütün inkılab seneleri zarfında çalışmış ve bu hususta çalışmak isteyenlere doğru yolları göstermiştir. Lenin yoldaşın bu hususta en çok ehemmiyet verdiği şey işçi ailesinin tarz-ı maişetinin değişmesi ve iyileşmesidir. Kadını ev hayatına esir yapan aşçılık ve dadılığa bağlayarak ilmi, içtimai ve siyasi hizmetlere iştirak etmekten fiilen mahrum eden bugünkü aile usulü, bugünkü aile tarz-ı maişeti değişmedikçe gerek kadının, kurtulamayacağı ve gerek sosyalist heyet-i içtimaiyesinin kurulamayacağı sarihtir. İşte bu sarahati bize açık gösteren ve bu yolda nasıl çalışmak lüzumunu öğreten Lenin yoldaştır. Bu talimat aynı zamanda kadınların ev esaretinden kurtuluşu ancak komünizm vasıtasıyla olabileceğini de isbat etmektedir.

Fevziye

Hikâye:

Adalet!

Zabıt katibi, insanların her gün beş on yarasını deşmeye alıştığı için lakayd bir sesle ithamnameyi okuduktan sonra reis, kırkı ziyade top sakalının üzerindeki birikmiş enfiye tanelerini elinin tersiyle silkti, kulaktan geçme altın çerçeveli gözlüklerini düzeltti ve mütteheme sordu:

-İthamnameyi dinledin değil mi? Anlat bakalım nasıl oldu?

-Orta yaşlı bir ameleiydi. Lacivert gömleğinin yeniyle, alnından akan itti ter tanelerini sildi; kalın, nasırlı parmaklarını önünde duran masaya dayadı ve geniş göğsünün derinliğinden gelen bir sesle söze başladı:

-“Reis bey! Siz bana bu suali sormasaydınız daha iyi olurdu. Ortada işlenmiş bir şey var. Buna siz cinayet diyorsunuz. . . Kabul ediyorum. Bunu işleyen ben de, burada, karşınızdayım. İstintakta ifadem alındı, altını imzaladım. . . O ifademle her şeyi etrafla hikaye ediyorum. Daha ne istiyorsunuz?”

Reis sinirlendi. Bir caninin bu yolda idare-i kelam etmesi hilaf-ı usuldü. Her hcası mahkemenin derin sükun ve sükutu içinde birer çelik tokmak darbesi gibi akisler veren şu cümle ile, ameleye vazifesini ihtar etti:

-Burası mahkemedir. Sorulan sualleri münakaşa etmeden, cevap veriniz!

Müttehem:

-Peki! Dedi. Ve devam etti: “reis bey! Demin ismimi, yaşımı, işimi, oturduğum yeri bir bir sordunuz, söyledim. Müsaade ederseniz yine tekrar edeceğim. Beni buraya sevk eden vaka ile bütün bunların yakından, pek yakından alakası vardır.

İsmim mazlum. . . Kırk iki yaşındayım. Yirmi dört senedir aynı kumpanyada çalışıyorum, evli idim. . . Bundan on beş sene evvel veremden ölen karım bana bir kız çocuğu yadigâr bıraktı. Başka evladım yoktur.

Dilediğiniz kimselerden sorabilirsiniz reis bey! Yirmi dört seneden beri, ilkin altı kuruş yevmiye ile girdiğim kumpanyada, bu müddet zarfında benim bir gün işten kaçtığımı sarhoş olup bir kabahat işlediğimi gören, işiten yoktur. şu şakaklarımda görünen beyaz saçlar iş başında, geceli gündüzlü didinmekle ağardı. Ben bununla iftihar ederim.

[687]

Reis sabırsızlandı:

-Bunları sormuyorum, dedi; vakayı hikâye ediniz!

-İşte reis bey! Bu anlattıklarım, vakanın başlangıcıdır. Vereceğiniz hüküm bu başlangıcın bilinmesine bağlıdır. Çok rica ederim dinleyiniz reis bey!. . Mademki sordunuz. . Mademki şu salonu dolduran yüzlerce adamların karşısında benim gizli ve acıklı yarımı deşmek istiyorsunuz, size her şeyi anlatacağım. . Ne diyordum? Evet!. . Saçlarımı iş başında, vazife başında ağarttım. Ve bu yirmi iki sene içerisinde hiç bir vechile ne alnıma, ne vicdanıma bir leke sürülmedi. Üç yaşında, hastalıklı anasından öksüz kalan yavrumun kanındaki, mini

mini ve vücudundaki Rum mayasına karşı onu beslemek, kuvvetlendirmek, canını kurtarmaktan başka bir emelim yoktu. Onun için evlenmedim. . Onun için, arkadaşlarım gündüz ki yorgunluklarından, kahveye, meyhaneye dinlenmeye gittikleri vakit ben her akşam evime erken döndüm. . Onun için hayatımı, kazancımı, hürriyetimi, zevkimi, her şeyi seve seve feda ettim. Yaşamama sebep hep o kızdı, kızımıdı.

Zaten sevdiğim kızımı, beni bir takım iyi duygulara sahip ettiği için büsbütün, çılgıncasına sevmeye başlamıştım. Onun sıhhatini kurtarmaya muvaffak olduktan sonra mektebe verdim. Bizler fakir ameleleriz, reis bey! Fakat insanları hakiki insanlığa doğru ulaştıracak yolun okumakta ve öğrenmekte olduğunu biliriz.

Kızım büyüdü. On yedi yaşını bitiriyordu. İsmet'in, çehresine, hatta tekmil heyete verdiği temiz tazelik tavrıyla, neşesiyle, edebiyatıyla, kadınlığıyla, evimin ziyneti, yorgun, kırık gönlümün tesellisi idi. Fabrikada bir takım namuslu, çalışkan gençler, kızım bana bazen öğle yemeği getirdikçe, uzaktan gıptalı bakışlarla bakıyorlardı. Onlardan birini yanıma damat alacaktım. Bu tatlı ve temiz emel gece rüyada bile beni meşgul ediyordu. . .

Bu ifadenin başından beri mevkiinde uyuklayan müdde-i umumi esnedi, reisin yüzüne baktı:

-Müttehem sadede gelsin! dedi. O, bu ihtara ehemmiyet vermedi; devam etti.

-İşte sadede geliyorum efendiler! Kızım büyüdü. Güzelleşti; evlenecek çağa geldi. On dört senelik yorgunluklarımın, mahrumiyetlerimin, uykusuz geçen birçok gecelerimin mükâfatını görecektim.

Bir gün direktör beni odasına çağırttı. Gülümseyen bir yüz, nazik ve tatlı bir ifade ile bana, idarenin benimle iftihar ettiğini, en eski ve en çalışkan bir amele olduğumu bana karşı pek çok teveccüh beslediğini söyledi. Sonra sözü kızıma getirdi. Onun güzelliğini, meziyetlerini methetti ve: "sana bir iyilik etmek isterim mazlum efendi, dedi; kızını benim yanıma ver, bizim evde terbiye olsun, çeyizini ben yapayım, ben evlendireyim!

Ah reis bey! Başıma gelecek olan belayı aklımdan geçirmedi bile. . . o anda babalık zaafına kapıldım. . . Yavrumu mesudi, müreffeh, bir hanımefendi olarak gözümün önüne getirdim. Bana bu saadeti teklif eden adamın iki elini öptüm, teşekkür ettim. Ertesi sabah kızım direktörün konağına yerleşti.

Evimin tadı kalmamıştı. Lakin yavrucuğumun saadeti, istikbali için her şeye katlanacaktım. On beş günde bir beni görmeye gelecekti, böyle sözleşmiştik. Bu bana yeterdi.

[688]

İlk defasında geldi. Memnundu, yüzü gülüyordu. Sonra bir defa, bir defa daha geldi. Bulanık gözlerinde, benim dikkatli, baba nazarlarım biraz keder sezer gibi oldu. Sıkıştırdım, söylemedi. Ondandır geçen on beş gün zarfında sanki dünya bana zindan olmuştu; nefes aldıkça yuttuğum hava beni boğuyor gibiydi. İçimdeki merak, beni bir kurt gibi kemiriyordu.

Derken bir gün daha geldi. Gözlerinin altı çürümüş, çok zayıflamıştı. Bu sefer, hiç ısrar etmeye meydan bırakmadan, sırma saçlı, güzel başını koynuma yasladı ve gözyaşları arasında bana. . uğramış olduğu büyük felaketi, olanca çirkinliği, olanca iğrençliğiyle anlattı! . .

Beynimden vurulmuştum. O dakikada ben nasıl oldu da ölmedim? Yirmi dört senelik emeklerime mukabil, patronum, benim en mukaddes malımı, yegâne mülkümü, namusumu çalmıştı. Bütün emellerim, çürük bina gibi tepeme yıkılmış, beni altında ezmiş, işe yarayamayacak bir halde, canlı bir paçavra haline koymuştu.

Baba kız, evet. . . Kızımın ben artık yüz yüze bakamıyorduk, bakamayacaktık. Belki kızım da, ben de intihar edecektik, reis bey! Keşke edeydik!

Fakat içime bir ümit geldi. Kendimce bu rezaleti tamir için bir çare düşündüm. Direktöre gittim. Bu defa onun yanına pek güç girebildim. Kapısında bekleyen köpeklere ben köpek gibi yalvardım da öyle girdim.

Selam verdim! Heyecandan titreyen sesimle derdimi anlattım. Direktör, şişman çehresine gömülen fersiz gözleriyle bana baktı, baktı. . .

-Ne yapayım? Dedi; kızın çok güzel! Beni baştan çıkardı.

İşittiniz mi reis bey? Benim masum, güller gibi tertemiz kızım bu sefil herifi baştan çıkarmıştı. Mamafih yine kendimi zabt ettim.

-Tamir etmek borcunuzdur! Dedim.

Omuzlarını silkti. Elini yan cebine soktu ve sonra önüme beş on lira fırlatarak:

-Haydi, al da defol! Diye bağırdı.

Benim namusumu, siz zenginlerin, siz burjuvaların bütün hazinenizden. . . Bin kat, yüz bin daha fazla değen bir amelenin namusunu üç beş kuruşla satın almak isteyen bu melunu, o dakikada gözlerim, bir yaban domuzundan da aşağı gördü. Yumrukları sıkarak üzerine doğru yürüdüm. Silaha davranmak, evladımı ırzsız koyduktan sonra, yetim de bırakmak istedi.

Masanın üzerinde, ucu sivri bir kâğıt bıçağı duruyordu. Aldım ve bu namus hırsızının göğsüne, ta sapına kadar sapladım. Bir ses bile çıkarmadan yere yıkıldı; ölmüştü. . .

Ben bundan sonra kaçabilirdim. Gittim teslim oldum. İnsanların adaletini siz tecelli ettireceksiniz. . . İşte ifadem bundan ibaret reis bey!”

Yerine oturdu; bekledi. Mahkeme kararının tefhimini on gün sonraya talik etti.

Ve on gün sonra karar malum oldu. Müttehem, on beş sene küreğe mahkûm edilmişti. .

Ercüment Ekrem

İlan

Bir idare memuru arıyoruz. Taliplerin bab-ı âli 66 numeroda aydınlık, idarehanesine müracaatları

Amedi Matbaası

Müdür-i Mesul: ***Sadreddin Celal***